

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Rusko a NATO, klíčová témata vzájemných
vztahů**

Dmitry Laru

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy a východoevropská studia

Bakalářská práce

**Rusko a NATO, klíčová témata vzájemných
vztahů**

Dmitry Laru

Vedoucí práce:

PhDr. Magdaléna Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Zde bych chtěl poděkovat PhDr. Magdaléně Leichtové, Ph.D. za odbornou pomoc a čas, který mi věnovala při psaní bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	7
1 Formování NATO v historické perspektivě.....	10
1.1 Události po 2. světové válce	10
1.2 První kroky a vznik NATO.....	12
1.3 Reakce SSSR.....	13
1.4 Dílčí závěr.....	15
2 Spolupráce Rusko-NATO.....	15
2.1 Počátky spolupráce.....	15
2.2 „Ustavující akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti“	17
3 Boj proti terorismu – společný zájem?	20
3.1 Celosvětový problém	20
3.2 Zásadní téma vzájemných vztahů.....	21
3.3 Reálná spolupráce	22
3.4 Nedostatek důvěry	26
4 Problematika jaderných zbraní.....	28
4.1 Minulost se nesmí opakovat	28
4.2 Klíčové téma vzájemných vztahů Ruska a NATO.....	29
4.3 Spolupráce bez důvěry	30
4.3.1 Pokus spolupracovat	30
4.3.2 Jaderné odzbrojování	31
4.3.3 Společný problém, jiný přístup.....	34
5 Rozšiřování NATO	36
5.1 Retrospektivní pohled na rozšiřovací proces	36
5.2 Rozšiřování – pohled NATO	37
5.3 Rozšiřování – pohled Ruska	39
5.4 Ukrajina a Gruzie – budoucí členové NATO?	42

5.4.1 Ukrajina	42
5.4.2 Gruzie	44
6 Protiraketová obrana	46
6.1 Historické souvislosti.....	46
6.2 Protiraketový systém USA a cenný vklad evropských zemí.....	47
6.3 Protiraketový systém NATO.....	49
6.4 Dva odlišné přístupy k protiraketové obraně	50
Závěr.....	52
Seznam použité literatury a pramenů.....	56

Úvod

Ve své práci se budu zabývat vzájemnými vztahy na první pohled dvou zcela odlišných aktérů - Organizace Severoatlantické smlouvy a Ruské federace, přičemž se soustředím především na klíčové otázky jejich oboustranných vztahů. Při stanovení klíčových témat jsem vycházel ze dvou oficiálních listin. Jedná se o současnou vojenskou doktrínu Ruské federace z roku 2010¹ a Strategickou koncepci obrany a bezpečnosti členů Organizace Severoatlantické smlouvy, která nese název „Aktivní spolupráce, moderní obrana“.² V případě strategické koncepce se jedná o klíčový dokument, který určuje dlouhodobé cíle a charakter samotné organizace.³ Na druhé straně vojenská doktrína Ruské federace představuje oficiální dokument, který definuje politiku Ruska v oblasti národní bezpečnosti.⁴ Při určování klíčových témat jsem se řídil vyskytováním konkrétní problematiky v obou dokumentech. Usiloval jsem o nalezení dvou témat, která jsou jak ve Strategické koncepci NATO, tak ve vojenské doktríně Ruska definována jako významné vnější bezpečnostní hrozby. Dále jsem vybíral dvě témata, která jsou opět ruskou stranou charakterizována jako významná rizika pro ruskou národní bezpečnost, zatímco v pojetí NATO se jedná o klíčové cíle, které by měly vést k vytvoření bezpečnějšího prostředí v rámci severoatlantické oblasti. Na základě těchto kritérií jsem identifikoval čtyři hlavní témata. Za klíčová témata vzájemných vztahů NATO-Rusko tedy považuji boj proti terorismu, problematiku jaderných zbraní, systém protiraketové obrany a v poslední řadě proces rozšiřování NATO. Analýzou daných témat identifikuji oblasti společného zájmu a fungující kooperace a oblasti, ve kterých je spolupráce značně problematická. Na základě těchto zjištění se pokusím zhodnotit kvalitu spolupráce mezi oběma aktéry. Je spolupráce mezi NATO a Ruskem opravdu tak křehká, jak se o ní často píše, nebo se jedná o přežitek z dob studené války?

¹ Kremlin: Voennaja doktrina RF, 5.2. 2010 (http://www.kremlin.ru/ref_notes/461, 14.2. 2013).

² MZV ČR: Aktivní spolupráce, moderní obrana, 7.4. 2011 (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika/bezpecnostni_strategie_cr/aktivni_spoluprace_moderni_obrana.html, 14.2. 2013).

³ NATO: Strategičeskaja koncepcija, 16.3. 2011 (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=ru&submit.x=10&submit.y=3, 14.2. 2013).

⁴ Kremlin: Voennaja doktrina RF, 5.2. 2010 (http://www.kremlin.ru/ref_notes/461, 14.2. 2013).

Organizace Severoatlantické smlouvy představuje základní kostru vojensko-politických vztahů mezi Spojenými státy americkými, Kanadou, Tureckem a dvaceti pěti evropskými státy. V dnešní době můžeme NATO charakterizovat jako nejsilnější a nejvlivnější regionální vojensko-politický blok, který se angažuje ve všech regionech světa. Na druhé straně Ruská federace společně se Spojenými státy americkými představuje hlavní světovou velmoc, která se snaží konstruktivním způsobem řešit jakýkoli mezinárodní problém a která disponuje svým úhlem pohledu na konkrétní problematiku. Rusko taktéž jako jeden z hlavních aktérů mezinárodních vztahů disponující jadernými zbraněmi nese odpovědnost za stabilitu v současném světě. Podle amerického viceprezidenta Josepha Bidena Spojené státy americké a Rusko jsou jedinými státy, ke kterým se obrací všichni účastníci konfliktu nikoli proto, že ostatní aktéři jsou méně významní, ale z důvodu, že Rusko a USA jsou vnímány jako země, které v případě nalezení konsensu dokáží přijít s řešením konkrétního problému (Lavrov, 2013).

První kapitola mé práce je věnována historickým souvislostem, během kterých docházelo ke vzniku Organizace Severoatlantické smlouvy. Dle mého názoru právě historické události mají nemalý dopad na současné vztahy těchto dvou entit. Je nezbytné si uvědomit, že studená válka není tématem, na které by se již zapomenělo, nýbrž jedná se o nedávnou součást lidských dějin. V současných mezinárodních vztazích stále přetrvávají antipatie, křivdy a traumata z období dvacátého století. Velice zřetelně to můžeme demonstrovat na vztazích Ruska a Spojených států amerických, kde jeden nesprávný krok z jedné strany vyvolává řetězovou reakci na straně druhé. Současným projevem takových vztahů může být přijetí „Aktu Magnitskeho“ a „Zákon Dimy Jakovleva“. Jako další příklad můžeme uvést rozmístění ruského raketového systému Iskander v Kaliningradu, jako reakci na americkou snahu vytvořit obranný protiraketový systém v Polsku a Česku (Primakov, 2010: 131). Přední americký historik Stephen F. Cohen dokonce mluví o možnosti vypuknutí nové studené války mezi USA a Ruskem.⁵

⁵ Stiven Koen: My nachodimsa v dvuch šagach ot novoj cholodnoj vojny, 17.12. 2012 (<http://inosmi.ru/world/20121217/203436692.html>, 16.2. 2013).

Podobná situace nastává i ve vztahu mezi NATO a Ruskem. NATO vzniklo jako politicko-bezpečnostní aliance, která měla chránit své členy na základě koncepce kolektivní obrany proti vnějšímu nepříteli, kterého v té době představoval zejména Sovětský svaz. Proto mezi NATO a Ruskem, které je považováno za právoplatného nástupce SSSR, často vznikají konfliktní situace, které jsou do jisté míry pozůstatkem studené války. Je důležité také zmínit fakt, že USA představují hnací motor NATO a disponují největším vlivem v rámci této organizace, což je bezesporu dáno ekonomickou, politickou a vojenskou převahou Spojených států amerických (Kříž, 2006: 39). Tento faktor vede k tomu, že stále přetrvávající rivalita mezi dvěma velmocemi se projevuje i ve vztahu mezi Ruskem a NATO.

Pokud se zabýváme spoluprací Ruska a NATO, nesmíme opomenout, že se jedná o naprosto odlišné subjekty působící v mezinárodním prostředí. V masových médiích se neustále dozvídáme a problémech, či naopak o plodné spolupráci mezi těmito dvěma aktéry. Avšak zřídka se píše o tom, na čem je společná spolupráce založena, kde a na jaké úrovni se vlastně odehrává. V kapitole, která nese název „Spolupráce Rusko-NATO“, se velice stručně zaměřím na kooperaci Rusko-NATO po konci studené války, přičemž důraz budu klást na „Ustavující akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti“, na jehož základě došlo ke vzniku Stálé rady, která o několik let později byla nahrazena Radou Rusko-NATO, která v současné době představuje základní kostru vztahů Ruské federace a Organizace Severoatlantické smlouvy.⁶

Druhá polovina mé bakalářské práce se věnuje podrobné analýze klíčových témat vzájemných vztahů mezi Ruskem a Organizací Severoatlantické smlouvy. Mezi otázky, které jsou diskutovány mezi Ruskem a NATO patří nespočet témat – počínaje rekvalifikací důstojníků a konče ochranou životního prostředí. Avšak existují témata, která zásadním způsobem ovlivňují a udávají tón jejich spolupráci. Ve své práci budu analyzovat čtyři klíčová témata, přičemž dvě z nich jsou jak Ruskem, tak členy NATO považována za hlavní bezpečnostní hrozby. Jedná se o mezinárodní terorismus a problematiku jaderných zbraní. Další dvě témata jsou považována Ruskem opět za

⁶ NATO-Russia Council: About NRC (<http://www.nato-russia-council.info/en/about/>, 16.2. 2013).

významnou vnější bezpečnostní hrozbu, zatímco pro NATO se jedná o cíle, které mají vést k vytvoření bezpečnějšího prostředí v severoatlantickém regionu. Těmito klíčovými tématy je systém protiraketové obrany a rozšiřování členské základny NATO.

1 Formování NATO v historické perspektivě

1.1 Události po 2. světové válce

Historické události odehrávající se po druhé světové válce mají velký dopad na současné vztahy mezi Organizací Severoatlantické smlouvy a Ruskou federací. Během druhé světové války se zformovaly dvě supervelmoci, které následně během takzvané studené války mezi sebou soupeřily ve všech sférách lidského života. Tento nevojenský konflikt se stal předmětem zájmu mnoho odborníků. Například americký publicista H. B. Swope charakterizoval studenou válku jako historickou situaci, kdy Sovětský svaz a Spojené státy americké byly připraveny v kterémkoli okamžiku zaútočit na toho druhého (Nálevka, 2003: 12). Můžeme tedy říci, že Organizaci Severoatlantické smlouvy považujeme za dítě tohoto období.

Tragické události druhé světové války, kdy během konfliktu zemřelo více než 26 milionů sovětských občanů dával Sovětskému svazu oprávněný pocit práva na převzetí hlavní role při tvoření poválečného světa, především však Evropy (Gaddis, 2006: 20). Již v roce 1946 americký diplomat George F. Kennan působící v Moskvě varoval ve své depeši před expanzionistickými tendencemi SSSR (Nálevka, 2006: 16). Mimo jiné Kennan ve své práci Příčiny sovětského chování, která byla publikována v roce 1947 v americkém časopise Foreign Affairs, napsal: „Hlavním posláním americké politiky vůči SSSR musí být dlouhodobé, trpělivé, ale tvrdé a rozhodné zadržování ruských expanzivních tendencí“ (Kennan, 1947). Vskutku Sovětský svaz v té době vedený J. V. Stalinem začal aktivně formovat po válce mocenský blok založený na komunistické ideologii. Nesmíme opomenout, že komunistické strany ve střední a východní Evropě měly ve čtyřicátých letech velkou podporu domácího

obyvatelstva, což mělo za následek rychlejší proces chopení se moci komunisty. V roce 1946 se do sféry sovětského vlivu dostalo Bulharsko a Rumunsko, později Maďarsko, Polsko a Československo (Nálevka, 2003: 23-27). Je nutné dodat, že Sovětský svaz se nesoustředil pouze na východní státy, nýbrž projevoval zájem i o Skandinávii. Například Stalinem Finsku předložená smlouva „o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci“ představovala jeden z kroků ve snaze začlenit Finsko do SSSR.⁷

Důležité je také zmínit konfliktní potenciál první berlínské krize, která se odehrávala od roku 1948. Jednalo se o blokádu západního Berlína organizovanou Sovětským svazem, který tímto krokem reagoval na měnovou reformu spojenců, kteří 18. června oficiálně deklarovali záměr zavést vlastní platidlo ve svých zónách. Berlínská blokáda však byla pouze pozemní, což Západu umožnilo 26. června organizovat letecký most a umožnit tak dodávání základních potravin. Po několikaměsíčních diplomatických jednáních došlo v květnu následujícího roku ke zrušení blokády a následně byla 23. května přijata západoněmecká ústava, na jejímž základě došlo ke vzniku Spolkové republiky Německo s hlavním městem v Bonnu (Mastný, 2001: 58-64, 78-79). Dle mého názoru je také důležité zmínit fakt, že ve druhé polovině čtyřicátých let se Sovětský svaz soustředil na vytvoření vlastní jaderné zbraně, což v srpnu roku 1949 vyvrcholilo úspěšným jaderným pokusem, kdy byl uskutečněn zkušební jaderný výbuch bomby nesoucí název RDS-1, čímž se Sovětský svaz zařadil na seznam jaderných velmocí společně se Spojenými státy americkými (Syrůček, 2008: 82-83). Expanzivní politika Sovětského svazu, berlínská krize a stále vojensky a tím i politicky silnější SSSR přiměly západoevropské státy uvažovat o z toho plynoucích bezpečnostních hrozbách. Stále více si uvědomovaly, že kromě ekonomické pomoci Spojených států je pro ně nezbytné disponovat i vojenskou ochranou před „silným sousedem z Východu“ (Gaddis, 2006: 41).

⁷ Heninen: The Agreement of Friendship, Cooperation, and Mutual Assistance between The Union of Soviet Socialist Republics and The Republic of Finland, 6.4. 1948 (http://heninen.net/sopimus/1948_e.htm, 26.2. 2013).

1.2 První kroky a vznik NATO

Pocit ohrožení ze strany Sovětského svazu, v jehož čele tehdy figuroval Josif Vissarionovič Stalin, přiměl evropské západní státy uvažovat o vytvoření vojenské organizace, která by fungovala na principu kolektivní bezpečnosti. Prvotní iniciativa tehdy směřovala ze strany Velké Británie a především samotného britského ministra zahraničí Ernesta Bevina, který ve svém projevu v roce 1948 deklaroval záměr západních států vytvořit nový politický svazek. Mělo se jednat o tak zvanou Západní unii a jejími členy se měly stát Francie, země Beneluxu a Velká Británie. Nakonec 17. března 1948 byla podepsána Bruselská smlouva ministry zahraničních věcí pěti zakládajících států. Toto politické a zčásti i ekonomické uskupení mělo fungovat po dobu padesáti let. Vrchním velitelem ozbrojených složek se stal britský maršál B. L. Montgomery (Fidler; Mareš, 1997: 31-33). Západoevropské státy si však uvědomovaly, že jsou příliš slabé na to, aby mohly čelit případné sovětské agresi. Jediným možným spojencem, který disponoval reálnými prostředky k tomu, aby ochránil západní Evropu byly Spojené státy americké, které se však v té době řídily Monroeovou doktrínou přijatou v roce 1823 americkým prezidentem Jamesem Monroem, která představovala dlouhodobou americkou tradici americké izolacionistické politiky (Zarka, 1997: 12). Přelomovou událostí ve změně zahraniční politiky Spojených států se stala tzv. Vandenbergova rezoluce (rezoluce číslo 239), která otevřela USA cestu k možné spolupráci s evropskými státy v rámci bezpečnostní regionální organizace nejenom v době válečného konfliktu.⁸ Americký senát schválil rezoluci číslo 239 11. června 1948 s výsledkem 64 hlasů pro a pouze 4 proti (Fidler; Mareš, 1997: 35).

V červenci roku 1948 se ve Washingtonu sešli zástupci Západní unie, Kanady a Spojených států amerických, aby projednali budoucí možnosti vzniku bezpečnostní koalice. Napjatá atmosféra na mezinárodním poli, o které jsem stručně pojednal v předchozí kapitole přiměla účastnické země jednat o něco rychleji. Během jednání se však představitelé Západní unie a představitelé severoamerických států dostali do nesnází při formulování budoucí vize samotné organizace. USA požadovaly vytvoření nové organizace, která by byla

⁸ Yale Law School: Vandenberg Resolution, 11.5.1948
(http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad040.asp#1, 4.2. 2013).

propojena s Organizací spojených národů. Naopak západoevropské státy upřednostňovaly zapojení dvou severoamerických států do již existujících struktur Západní unie. Další problém spočíval v příliš širokém pojetí geografických hranic aliance, kdy USA trvaly na tom, aby se členy staly státy od Švédska až po Itálii. Po dlouhodobých jednáních se nakonec účastníci shodli na zahájení jednání ohledně Severoatlantické smlouvy. Během posledních dnů roku 1948 došlo k uveřejnění textu smlouvy. Po dosažených kompromisech došlo 4. dubna 1949 k podpisu Severoatlantické smlouvy ministry zahraničních věcí Kanady, USA, Velké Británie, Portugalska, Francie, Itálie, Lucemburska, Nizozemska, Belgie, Dánska, Islandu a Norska. Severoatlantická smlouva vstoupila v platnost 24. srpna ještě téhož roku, kdy Itálie jako poslední země zakládající dokument ratifikovala (Fidler; Mareš, 1997: 35-41).

Je nutné zdůraznit, že však až po vypuknutí Korejské války v roce 1950 došlo k vytvoření vojenských struktur Organizace Severoatlantické smlouvy. Vojenský štáb byl umístěn ve Francii a jeho hlavním velitelem se stal generál Dwight D. Eisenhower. Taktéž došlo ke zřízení sekretariátu, jehož prvním generálním tajemníkem se stal generál Hastings Ismay.⁹

1.3 Reakce SSSR

V období absolutní nedůvěry mezi Sovětským svazem a Spojenými státy americkými, kdy každý z aktérů vnímal toho druhého jako agresora, musel Sovětský svaz adekvátním způsobem reagovat na vznik Severoatlantické aliance. Prvním krokem bylo uzavření smlouvy mezi Mao Ce-tungovou Čínou a SSSR v zimě roku 1950. Oba státy si podpisem smlouvy slíbily vzájemnou pomoc v momentě, pokud by došlo k vnější agresi. Jednalo se tedy o „protiopatření“ k již podepsané Severoatlantické smlouvě (Gaddis, 2006: 45). Složitá situace v první polovině padesátých let, kdy se pouze potvrdil fakt, že poválečný mezinárodní systém bude i nadále charakteristický bipolárním uspořádáním, kde dva soupeřící bloky budou pokračovat v neustále se prohlubující krizi, vyvrcholil na přelomu let 1954/1955. Konfliktní situace byla zapříčiněna neschopností Západu a Východu najít jednotnou linii ohledně

⁹ North Atlantic Treaty Organization: A short history of NATO (<http://www.nato.int/history/nato-history.html>, 8.2. 2013).

budoucího vývoje Německa. Již v roce 1948 americký státní tajemník Dean Acheson ve svém projevu ve Washingtonu demonstroval značné obavy ohledně snahy SSSR připojit Německo k východnímu bloku. Mimo jiné společně s tehdejšími prezidentem USA H. Trumanem zdůraznili, že je nutné zajistit pro Německo prozápadní orientaci, s čímž bezesporu souhlasil i samotný kancléř Spolkové republiky Německo Konrad Adenauer, který usiloval o získání plné suverenity pro SRN a zapojení své země do integračních procesů. První z cílů byl uskutečněn v roce 1952, kdy Německo nabylo opět státní suverenity podpisem generální smlouvy. Klíčovou událostí se pro západní Německo staly především výsledky tzv. Pařížských dohod, jelikož došlo k transformaci Západní unie z roku 1948 na Západoevropskou unii, jejímiž členy se staly i Německo a Itálie. Kromě toho se Německo stalo potenciální zemí pro vstup do Organizace Severoatlantické smlouvy, což se nakonec uskutečnilo 9. května 1955 (Nálevka, 2010: 66-70).

Sovětský svaz reprezentovaný po smrti Stalina N. S. Chruščovem vnímal ratifikaci Pařížských dohod a pozdější vstup Německa do NATO jako další agresivní krok USA namířený proti SSSR. Na začátku 50. let USA přijaly zákon, který zavazoval státy, které získávají pomoc ze strany USA, přerušit jakékoli obchodní vztahy se socialistickými zeměmi. Je také nutné dodat, že v padesátých letech došlo ke vzniku dalších regionálních vojensko-politických uskupení, která prosazovala doktrínu zadržování komunismu (Georgijev; Georgijeva; Orlov; Sivochina, 2009: 434). Jednalo se o organizace, které byly stejně jako NATO založeny na principu kolektivní obrany. Jako příklad můžeme uvést CENTO, ANZUS z roku 1951 nebo SEATO z roku 1954 (Waisová, 2008: 69). Sovětský svaz na tyto kroky reagoval vytvořením vlastního systému kolektivní bezpečnosti. 14. května 1955, tedy ani ne týden po vstupu Německa do NATO, byla mezi socialistickými zeměmi podepsána Varšavská smlouva, která jednotlivé členské státy zavazovala k poskytnutí vzájemné pomoci v případě vnější agrese. Varšavská smlouva se stejně jako Severoatlantická smlouva odvolávala na článek 51 Charty OSN, tedy na právo individuální nebo kolektivní sebeobraně (Veselý, 2004: 219-220). Členy Varšavské smlouvy se mimo SSSR staly Bulharsko, Polsko, Československo, Rumunsko, Německá demokratická republika, Maďarsko a Albánie (Nálevka, 2003: 90).

1.4 Dílčí závěr

Cílem mé první kapitoly bylo ve stručnosti poukázat na situaci v mezinárodním prostředí, během které docházelo k formování Severoatlantické aliance. Dlouhodobá konfrontační politika během studené války mezi NATO a Sovětským svazem není zapomenuta a přenáší se i na vztahy mezi NATO a Ruskou federací. Vztahy mezi SSSR a NATO byly během dvacátého století charakteristické chronickou nedůvěrou panující mezi oběma entitami. Ovšem právě hlavní problém jejich současných vztahů spočívá ve stále nenalezené vzájemné politické důvěře (Rogozin, 2009: 75). Podle politického analytika a žurnalisty Konstantina Eggerta ruští vojenští a političtí představitelé neustále spatřují v NATO buď svého protivníka, nebo dokonce nepřítele a naopak představitelé NATO mají tendenci ignorovat jakékoli obavy, které přichází ze strany Ruska.¹⁰ Negativní reakce směřující k NATO však nesměřují pouze z vrchních politických a vojenských kruhů. Podle celonárodního ruského průzkumu z roku 2011 má okolo 50% dotazovaných negativní postoj vůči NATO, přičemž pozitivní vztah k této vojensko-politické alianci vyjádřilo pouze 13% lidí.¹¹ Samozřejmě nemůžeme z těchto čísel utvářet nějaké dalekosáhlé závěry. Avšak je nutné nezapomínat, že vztah mezi Ruskem a NATO je velice složitou záležitostí, kde vzpomínky na ještě mnohem komplikovanější historické události během studené války často oběma aktérům brání v nalezení objektivního a adekvátního východiska z problémů.

2 Spolupráce Rusko-NATO

2.1 Počátky spolupráce

Rozpad Sovětského svazu zcela změnil uspořádání mezinárodních vztahů. “Nic už není stejné, jako dřív a nic už nebude zítra takové, jako je to dnes – konstatoval německý deník Stern“ (Soukup, 2003: 331). Aktéři mezinárodních vztahů se po ukončení bipolárního konfliktu museli adaptovat na nové bezpečnostní podmínky. Organizace Severoatlantické aliance, která po

¹⁰ Konstantin Eggert: One step forward..., 8.8. 2011 (http://www.nato.int/docu/review/2011/NATO_Russia/Step-forward/EN/, 17.2. 2013).

¹¹ VCIOM: Rossija i NATO segodna, 25.1. 2012 (<http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=112359>, 17.2.2013).

skončení studené války na rozdíl od Organizace Varšavské smlouvy nadále pokračovala ve své existenci, musela začít budovat svoji novou vývojovou linii. Před NATO vyvstal zcela nový úkol, který spočíval v navázání kooperativních vztahů s bývalými nepřáteli, kteří v minulosti byli součástí východního bloku.

Hlavní prioritou se stalo především navázání vztahů s Ruskem, které jako jediný postsovětský stát disponuje takovou vojenskou silou, která může být potenciální hrozbou pro členské země Severoatlantické aliance (Kříž, 2006: 58). Na druhé straně však Rusko pro NATO představuje plnohodnotného a perspektivního partnera, s jehož pomocí mohou být některé politicko-bezpečnostní otázky řešeny daleko efektivnějším způsobem.

Spolupráce mezi Ruskem a NATO započala ihned po rozpadu Sovětského svazu. V roce 1991 byla zřízena Rada severoatlantické aliance (NAAC),¹² která měla představovat fórum pro diskusi a spolupráci mezi zeměmi Varšavské smlouvy a členy NATO (Feltham, 2003: 149). V roce 1994 bylo na bruselském zasedání Rady Severoatlantické aliance rozhodnuto o prohloubení spolupráce mezi členy NAAC, NATO a KBSE (Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě),¹³ což nakonec vedlo k vytvoření programu s názvem Partnerství pro mír (Partnership for Peace). Cílem programu se stalo vytvoření stabilního a bezpečného prostředí pro budoucí vývoj Evropy. Partnerství pro mír je založeno na takzvaném principu seburčení, což v praxi znamená individuální přístup NATO ke každé zemi, která se rozhodne připojit k programu. Každý potenciální člen si tak stanovuje konkrétní podmínky a určuje způsoby kooperace, které by pro něj byly vyhovující (NATO, 2001: 65-67). Rusko se k programu připojilo 22.6. 1994, hned poté co ministr zahraničních věcí Andrej Kozyrev podepsal Rámcový dokument ohledně přistoupení k Partnerství pro mír.¹⁴ Mezi Ruskem a NATO se v rámci programu uskutečňovaly pravidelné schůze, které byly založeny na principu 16 členských států plus Rusko. Schůze se konaly na úrovni ministrů, velvyslanců a expertů z různých oblastí. K prohloubení spolupráce byla v roce 1995 zřízena v Moskvě kancelář informačního

¹² North Atlantic Cooperation Council.

¹³ KBSE se roku 1995 transformovala do Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

¹⁴ NATO: Signatures of Partnership for Peace Framework Document (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=r u&submit.x=11&submit.y=7, 23.2. 2013).

představitelů NATO (NATO, 1999: 94). I přes nesporné pokroky ve vzájemných vztazích mezi Ruskem a NATO¹⁵ však jejich partnerství v první polovině devadesátých let bylo charakteristické značnou nestabilitou. Ekonomicky a politicky oslabené Rusko, které převzalo mezinárodní a politické závazky po SSSR, již nebylo schopné převzít a následovat jeho mocenskou pozici v mezinárodním systému. Některé kroky NATO byly Ruskem vnímány jako porušování a ignorování jejich národních zájmů, kde hlavní problém tkvěl zejména ve snahách NATO o takzvané „východní rozšíření“. Rusko tak ve druhé polovině devadesátých let začalo prosazovat vůči NATO tvrdší politickou linii, čímž se snažilo získat „nenabyté sebevědomí“ a upevnit svoje mezinárodní postavení po rozpadu Sovětského svazu (Fidler; Mareš, 1997: 229-234).

2.2 „Ustavující akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti“

Organizace Severoatlantické smlouvy v devadesátých letech zcela jasně formulovala svůj zájem rozšiřovat alianci o další členy. Mezi hlavními kandidáty byly především Polsko, Česká republika a Maďarsko,¹⁶ což posouvalo NATO mnohem blíže k ruským západním hranicím (Fidler; Mareš, 1997: 238). Rusko samozřejmě všechny tyto kroky vnímalo s patřičnou antipatií, avšak bylo si vědomé toho, že již prakticky nelze zabránit rozšiřování NATO směrem na východ. Velice jasně vyjádřil tehdejší postoj Ruska bývalý ruský ministr zahraničních věcí Jevgenij Primakov: „Když už bylo jasné, že rozšíření NATO je neodvratné, zvolili jsme variantu, která umožnila, abychom navzdory zápornému vztahu k tomuto procesu dosáhli maximálního snížení jeho negativních důsledků pro Rusko“ (Primakov, 2009: 136).

V roce 1997 po dlouhotrvajících jednáních mezi generálním tajemníkem Javierem Solanou a Jevgenijem Primakovem byl nalezen vzájemný konsenzus a došlo k podpisu takzvaného „Ustavujícího aktu o vzájemných vztazích,

¹⁵ V roce 1995 se poprvé projevila reálná schopnost spolupracovat, když se ruské vojenské jednotky podílely společně s vojáky NATO na mezinárodní vojenské misi IFOR pod vedením NATO v Bosně a Hercegovině.

¹⁶ Na Madridském summitu byl zahájen oficiální dialog ohledně jejich vstupu do NATO, k čemuž nakonec došlo v roce 1999.

spolupráci a bezpečnosti“¹⁷ mezi NATO a Ruskem, jenž i v současné době představuje formální základ jejich oboustranné kooperace (NATO, 1999: 95).

„Ustavující akt“ je rozdělený do čtyř částí, přičemž první kapitola je věnována principům, na kterých je založena spolupráce Ruska a NATO. Signatáři zdůrazňují, že vychází ze zásad kooperativní bezpečnosti a jejich hlavním cílem je budovat stabilní a bezpečné euroatlantické prostředí. Je kladen důraz především na Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě,¹⁸ která představuje z hlediska počtu členů největší bezpečnostní organizaci, zahrnující v současné době 45 evropských zemí a dvanáct zemí z Asie a Severní Ameriky.¹⁹ OBSE by v podstatě měla působit jako hlavní garant evropské bezpečnosti. První část „Ustavujícího aktu“ taktéž definuje hrozby novodobého globálního světa, mezi něž patří šíření zbraní hromadného ničení, mezinárodní terorismus, porušování lidských práv, bující nacionalismus a stále nevyřešené mezinárodní teritoriální spory, které přispívají k regionální nestabilitě.²⁰

Druhá část „Ustavujícího aktu“ je věnována způsobu kooperace mezi NATO a Ruskem. K zefektivnění spolupráce byla na základě aktu vytvořena Stálá rada (Permanent Joint Council), která představovala „arénu“ vytvořenou k účinné konzultaci a koordinaci klíčových otázek mezi Organizací Severoatlantické aliance a Ruskem na různých úrovních.²¹ V roce 2002 však byla podepsána „Římská deklarace“, na jejímž základě byla Stálá rada nahrazena Radou NATO-Rusko (NATO-Russia Council), v rámci níž kooperace mezi 28 členskými státy NATO a Ruskem probíhá ve formátu 29 rovných členů,²² jejichž primárním cílem je najít vzájemný konsensus.²³ V současné době se zasedání v Radě konají na několika různých úrovních. Ministři zahraničních vztahů a

¹⁷ Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security.

¹⁸ NATO-Russian Council: Founding Act of Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and The Russian Federation, 27.5. 1997 (http://www.nato-russia-council.info/media/59451/1997_nato_russia_founding_act.pdf, 27.2. 2013).

¹⁹ OSCE: Participating States (<http://www.osce.org/who/83>, 27.2. 2013).

²⁰ NATO-Russian Council: Founding Act of Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and The Russian Federation, 27.5. 1997 (http://www.nato-russia-council.info/media/59451/1997_nato_russia_founding_act.pdf, 27.2. 2013).

²¹ NATO-Russian Council: Founding Act of Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and The Russian Federation, 27.5. 1997 (http://www.nato-russia-council.info/media/59451/1997_nato_russia_founding_act.pdf, 27.2. 2013).

²² Kooperace v rámci Stálé rady z roku 1997 fungovala na principu spolupráce „NATO+Rusko“.

²³ NATO-Russian Council: About NRC (<http://www.nato-russia-council.info/en/about/>, 27.2. 2013).

ministři obrany se schází dvakrát ročně. V rámci rady je možné organizovat i schůze nejvyšších představitelů států a vlád, pokud to požadují naléhavé okolnosti. Na úrovni velvyslanců se zasedání mají podle deklarace konat minimálně jednou měsíčně. Dále alespoň dvakrát ročně se má uskutečňovat schůze vojenských velitelů generálních štábů, přičemž vojenští představitelé se v Radě schází minimálně jednou za měsíc.²⁴ Je také důležité zmínit práci přípravného výboru, jehož úkolem je formulovat otázky, které jsou následně diskutovány velvyslanci v Radě NATO-Rusko. Mimo jiné Rada NATO-Rusko v průběhu svého fungování vytvořila více než dvacet pět pracovních skupin a výborů, které se zabývají různými bezpečnostními otázkami, jako je například mezinárodní terorismus, peacekeeping, šíření zbraní hromadného ničení, protiraketová obrana nebo vědecká spolupráce v oblasti mezinárodní bezpečnosti.²⁵

Třetí článek „Ustavujícího aktu“ je věnovaný klíčovým oblastem, v rámci kterých je spolupráce členských zemí Severoatlantické aliance a Ruska nezbytnou součástí jejich vzájemných vztahů. Jako příklad můžeme uvést jadernou bezpečnost, regulování zbrojení, protiraketovou obranu, formování peacekeepingových misí a mnoho dalších. Poslední část zabývající se vojensko-politickými otázkami obsahuje závazek NATO nebudovat, neskladovat jaderné zbraně a ani neinstalovat speciální skladiště potřebné pro zbraně hromadného ničení na teritoriích nově přijatých členů.²⁶ Poslední článek se dále odvolává na Smlouvu o konvenčních ozbrojených silách z roku 1990, kterou je dle signatářů nutné transformovat tak, aby mohla odpovídat potřebám k zachování bezpečnosti na území členských států Organizace pro bezpečnost a

²⁴ NATO-Russia Council: Rome Declaration. NATO-Russian Relations: A New Quality, 28.5. 2002 (http://www.nato-russia-council.info/media/69549/2002.05.28_nrc_rome_declaration.pdf, 27.2. 2013).

²⁵ Sovet Rossija-NATO: Sovet Rossija-NATO (<http://www.nato-russia-council.info/ru/about/>, 27.2. 2013).

²⁶ Je velice důležité zmínit, že v „Ustavujícím aktu“ není napsáno, že NATO „nesmí“ rozmísťovat jaderné zbraně či zařízení na území nově přijatých členských zemí. Článek IX obsahuje pouze prohlášení, že členské státy nemají „žádný úmysl, plán ani důvod“ rozmísťovat jaderné zbraně či zařízení.

spolupráci v Evropě a mohla tak reagovat na nové bezpečnostní výzvy a rizika 21. století.²⁷

3 Boj proti terorismu – společný zájem?

3.1 Celosvětový problém

Tragické události z 11. září 2001, které měly za následek smrt skoro tří tisíc lidí v důsledku teroristických útoků, kdy došlo k únosu čtyř letadel mířících do Spojených států amerických, z nichž dvě následně narazila do Světového obchodního centra, jedno letadlo do budovy Pentagonu a poslední z nich, jehož cílem měl být Bílý dům, se zřítilo do pole poblíž Pittsburgu, ukázaly světové veřejnosti „ničivou sílu“ terorismu.²⁸ Mezinárodní terorismus si následně vyžádal oběti v mnohých evropských městech. Stále máme v živé paměti útok spáchaný v Madridu 11. března 2004, který způsobil smrt 191 lidí a zranil jich více jak 1 700,²⁹ nebo bombové útoky na londýnskou městskou dopravu v roce 2005, následkem čehož zemřely desítky lidí a stovky jich byly těžce zraněny.³⁰ Avšak ze všech evropských zemí bylo v posledních letech nejvíce teroristických útoků spácháno v Rusku. Mezi nejtragičtější události bezesporu patří útok na základní školu v Beslanu, vedený islámskými fundamentalisty v čele s Šamilem Basajevem, při němž bylo zabito 334 rukojmích (Tuathail, 2009: 4). Mezi poslední teroristické útoky, jejichž oběťmi se stali nevinní lidé patří bombové útoky v moskevském metru z roku 2010 a bombový útok na letiště v Domodědovu, který se odehrál 24. ledna 2011.³¹ Všechny tyto krvavé činy demonstrovaly kruté a nepředvídatelné jednání pachatelů, jejichž obětí se v současné době může stát kterýkoli člověk na světě, aniž by záleželo na jeho národnosti, rase či víře. Avšak i přesto terorismus nemá stále jasnou a obecně

²⁷ NATO-Russia Council: Founding Act of Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and The Russian Federation, 27.5. 1997 (http://www.nato-russia-council.info/media/59451/1997_nato_russia_founding_act.pdf, 1.3. 2013).

²⁸ CBC News: Indepth: September 11, 11. 9. 2007 (<http://www.cbc.ca/news/background/sep11/index.html>, 5.3. 2013).

²⁹ Paul Hamilos: The worst islamist attack in European history, 31.10. 2007 (<http://www.guardian.co.uk/world/2007/oct/31/spain>, 6.3. 2013).

³⁰ Alan Cowell: After coordinated bombs, London is stunned, bloodied and stoic, 7. 7. 2005 (http://www.nytimes.com/2005/07/07/international/europe/07cnd-explosion.html?pagewanted=all&_r=0, 6.3. 2013).

³¹ GU MČS: Terorizmu – NET! 17.3 2012 (<http://www.12.mchs.gov.ru/news/detail.php?news=14181>, 6.3 2013).

přijímanou definici. Jedná se o skupinový útok proti civilistům, který má politický nebo náboženský charakter, nebo tímto pojmem můžeme označit individuální agresi mířenou proti politickým představitelům a členům armádních složek, která je výsledkem psychopatologické povahy útočníka (Mareš, 2010: 115). V roce 2004 byla v rámci Organizace spojených národů přijata rezoluce číslo 1566, která za terorismus označila „trestné činy, které jsou mířeny i proti civilnímu obyvatelstvu, jež mají za cíl způsobit smrt nebo vážnou újmu na zdraví, držení rukojmích s cílem vyvolat strach u široké veřejnosti, ve skupině lidí, nebo u konkrétních osob, trestné činy, jejichž cílem je vystrašit populaci nebo přinutit vládu nebo mezinárodní organizaci, aby učinila konkrétní kroky či odstoupila od určitého jednání, a veškeré jiné činy, které jsou porušením zákona v souladu přijatých mezinárodních konvencí a protokolů“.³² Nejasnost termínu se projevuje například v současném konfliktu v Sýrii, kdy Spojené státy americké a ostatní členské země NATO označují část obyvatel válčících proti oficiální vládě za rebely, zatímco Ruskem podporovaný prezidentský režim Bašára al-Asada rebely označuje za „teroristy“.³³

3.2 Zásadní téma vzájemných vztahů

Boj proti terorismu se stal jednou z hlavních priorit Organizace Severoatlantické smlouvy, která se zejména po jedenáctém září začala aktivně angažovat v této oblasti. Summity NATO konané například v Praze, Istanbulu, Rize či posledně v americkém Chicagu definovaly terorismus jako jednu z nejvážnějších hrozeb pro mezinárodní bezpečnost. Spolupráce Ruska a NATO v „boji proti terorismu“ představuje klíčové téma jejich vzájemných vztahů. Je nutné zdůraznit, že nebezpečí v podobě mezinárodního terorismu bylo významným faktorem, který vedl k zintenzivnění dialogu mezi Ruskem a NATO a následně nemalým způsobem přispěl k vytvoření samotné Rady Rusko-NATO.³⁴

³² OON: Sovet bezopasnosti – rezolucija 1566 (2004), 8.10. 2004 (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/542/84/PDF/N0454284.pdf?OpenElement>, 19.3. 2013).

³³ BBC: Syrians trade Khan al-Assal chemical weapons claim, 19.3. 2013 (<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-21841217>, 20.3. 2013).

³⁴ NATO Brifing: Borba s novymi vyzovami bezopasnosti, 31.1. 2012 (http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120530_new_security_challenge_s_rus.pdf, 5.3. 2013).

Formálním základem spolupráce Ruska a NATO v potírání terorismu se stal takzvaný „Akční plán pro boj s terorismem“, který byl rozpracován ministry zahraničních věcí v roce 2004.³⁵ Všichni členové v dokumentu rezolutně odmítli veškeré formy teroristické činnosti a následně definovali tři klíčové oblasti, kde by se spolupráce měla nejmarkantnějším způsobem projevit – v zamezování terorismu pomocí preventivních opatření, která spočívají zejména ve výměně klíčových informací; v aktivním boji proti terorismu, kde je zmiňována především nutná spolupráce v rámci operace „Active Endeavour“ ve Středozemním moři; a ve zmírnění následků teroristických činů.³⁶ Na základě bezpečnostních výzev 21. století, které byly v roce 2010 formulovány na zasedání představitelů států a vlád jednotlivých členských zemí Rady NATO-Rusko konané v portugalském Lisabonu, došlo o několik měsíců později v Berlíně k podepsání nového „Akčního plánu pro boj s terorismem“. „Akční plán“ tedy představuje formální základ pro koordinaci a organizaci spolupráce mezi Ruskem a NATO v boji proti teroristické činnosti.³⁷

3.3 Reálná spolupráce

Boj proti terorismu představuje vhodný příklad, na kterém je možné demonstrovat efektivní a skutečnou spolupráci mezi Ruskem a NATO. Jak Rusko, tak všechny členské země NATO musí být v současné době připraveny čelit všemožným nebezpečím plynoucím z existence různých forem mezinárodního terorismu. V důsledku toho se konají společná cvičení, jejichž cílem je připravit členy Rady NATO-Rusko na možné scénáře teroristických útoků a být tak schopni v případě útoku účinně zasáhnout. Po 11. září 2001 se stala společná protiteroristická cvičení nedílnou součástí jejich spolupráce. Jako příklad můžeme uvést cvičení „Bogorodsk“ z roku 2002 či „Kaliningrad“ z roku 2004.³⁸ Poslední cvičení se uskutečnilo v březnu minulého roku, kdy podle fiktivního scénáře došlo k únosu výletní lodě, která bude společně s pasažéry

³⁵ NATO Briefing: Countering Terrorism, 5.9. 2011 (http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_09/20110905_NATO_Briefing_Countering_Terrorism_EN.pdf, 8.3. 2013).

³⁶ NATO-Russia Council: NRC Action Plan on Terrorism, 9.12. 2004 (http://www.nato-russia-council.info/media/59703/2004.12.09_nrc_action_plan_on_terrorism.pdf, 8.3. 2013).

³⁷ NATO-Russia Council: NRC Action Plan on Terrorism, 15.4. 2011 (http://www.nato-russia-council.info/media/62581/2011.04.15_nrc_action_plan_on_terrorism.pdf, 8.3. 2013).

³⁸ NATO: Exercise “Kaliningrad 2004”, 28.6. 2004 (<http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-090e.htm>, 8.3. 2013).

potopena, jestli do 48 hodin nebudou splněny veškeré požadavky teroristů.³⁹ V létě 2011 se dokonce uskutečnilo první společné vzdušné cvičení „Vigilant skies 2001“, jehož cílem bylo demonstrovat funkčnost takzvané Iniciativy Rady NATO-Rusko pro spolupráci ve vzdušném prostoru (NATO-Russia Council's Cooperative Airspace Initiative), jež umožňuje sledovat vzdušný prostor Ruska a členů NATO, a pomocí výměny informací předejít podobným útokům, které se odehrály v roce 2001 ve Spojených státech.⁴⁰

Nemalých úspěchů se taktéž podařilo dosáhnout ve vědecké spolupráci mezi Ruskem a NATO. V roce 2003 začala pracovat expertní skupina zaměřená na vývoj technologií pro odhalování výbušnin. V důsledku usilovné práce došlo v rámci programu „Věda pro mír a bezpečnost“ k vytvoření projektu STANDEX (Stand-Off Explosives Detection Program), který byl zahájen v roce 2009. Cílem projektu je vytvořit platformu, kde bude probíhat vědecká a technická spolupráce zaměřená na odhalování, identifikaci výbušnin a sledování a lokalizaci sebevražedných atentátníků (NATO Briefing, 2011: 7).

V minulosti se Rusko přímo účastnilo protiteroristické mise NATO pod názvem „Active Endeavour“ ve Středozemním moři, která začala 26. října 2001 jako přímá odpověď na teroristické útoky z 11. září. Operace „Active Endeavour“ je jedinou misí, která byla zahájena na základě článku 5, tedy na základě práva na kolektivní obranu podle Washingtonské smlouvy.⁴¹ V roce 2006 byla ve Středozemním moři v rámci mise rozmístěna fregata Pitlivij, následně o rok později se k misi připojila další ruská válečná loď Ladnyj.⁴² V současné době je účast ruských lodí a vojáků v rámci mise pozastavena.⁴³ Avšak v roce 2010

³⁹ NATO: NATO-Russia exercise tests responses to simulated terrorist attack, 26.3. 2012 (http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_85606.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=en&submit.x=9&submit.y=12, 8.3. 2013).

⁴⁰ NATO: First Nato-Russia counter-terrorism exercise in the skies, 6.6. 2011 (http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_75376.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=en&submit.x=7&submit.y=3, 9.3. 2013).

⁴¹ NATO: Operation Active Endeavour: 10 years of countering the threat of terrorism at sea, 26.10. 2011 (http://www.nato.int/cps/ru/natolive/news_80406.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=en&submit.x=13&submit.y=5, 10.3. 2013).

⁴² NATO: Russia frigate deployed in Operation Active Endeavour, 18.8. 2008 (http://www.nato.int/cps/en/SID-B35B208E-37C95E59/natolive/news_7714.htm, 10.3. 2013).

⁴³ RIA Novosti: Rossija priostanovila ucastije v operacii NATO v Sredizemnom more, 25.7. 2010 (http://ria.ru/defense_safety/20100725/258229423.html, 10.3. 2013).

Rusko v Lisabonu deklarovalo svůj zájem obnovit vzájemnou spolupráci na misi „Active Endeavour“.⁴⁴

V současné době významná spolupráce v oblasti boje proti terorismu probíhá v souvislosti se snahou udržet stabilitu v Afghánistánu. Afghánská občanská válka přinesla vítězství islámského fundamentalistického hnutí Tálibán. Po dobytí hlavního města Kábulu v roce 1996 se vůdcem Afghánistánu stal Muhammad Umar, který si později získal podporu a obdiv předního teroristy Usámy bin Ládina, jenž byl v čele teroristické organizace Al-Káida, která stála za teroristickými útoky 11. září na Spojené státy americké. Právě napojení Tálibánu na Al-Káidu mělo za následek zahájení protiteroristické operace Trvalá svoboda (Operation Endurign Freedom), která začala 7. října 2001 pod vedením Velké Británie a Spojených států amerických (Marek, 2006: 285-292). Následně došlo v Afghánistánu k rozmístění Mezinárodních sil pro podporu bezpečnosti (ISAF),⁴⁵ které jsou od srpna roku 2003 pod velením NATO (NATO Briefing, 2011: 6). Pro Rusko stabilita v Afghánistánu představuje prioritní záležitost jejich zahraniční politiky. Při zhoršující se situaci v této vnitrozemské zemi by hrozilo velké riziko rozšíření terorismu a masivní nárůst pašování narkotik do středoasijských republik a následně na Severní Kavkaz.⁴⁶ Podle oficiálních údajů z roku 2009 měl Afghánistán skoro 90% podíl na celosvětové produkci opia.⁴⁷

Spolupráce Ruska a NATO ohledně Afghánistánu spočívá zejména ve využívání Ruska jako tranzitního státu. Přes Rusko se transportuje nesmrtící náklad mířící k jednotlivým vojenským kontingentům ISAF, přičemž tranzitní překladiště je vybudováno v Uljanovsku. Prvními příjemci v Afghánistánu se na začátku tohoto roku stali vojáci Velké Británie.⁴⁸ Dále Rada NATO-Rusko zahájila ještě v roce 2005 program zaměřený na výcvik afghánských

⁴⁴ NATO-Russia Council: NRC Joint Statement Lisbon, 20.11. 2010 (http://www.nato-russia-council.info/media/59883/2010.11.20_nrc_joint_statement_lisbon.pdf, 10.3. 2013).

⁴⁵ International Security Assistance Force.

⁴⁶ Sergej Lavrov: SŠA ne mohou v odiněku sdelet' što-libo v Afganistane , 10.2. 2013 (<http://ria.ru/world/20130210/922160672.html>, 11.3. 2013).

⁴⁷ UNODC: Vsemirnyj doklad o narkotikach 2010 god (http://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2010/World_Drug_Report_2010_rus_web.pdf, 11.3. 2013).

⁴⁸ Regnum: Tranzitnyj punkt v Uljanovske vveden v ekspluataciju, 11.2. 2013 (<http://pernum.pdf/news/1623717.html>, 11.3. 2013).

protidrogových specialistů. V neposlední řadě se v ruském Novosibirsku uskutečňuje příprava afghánských pozemních techniků (Gruško, 2013).

V závěru této podkapitoly bych se chtěl velice stručně zaměřit na problematiku boje proti pirátství, což je další oblast, kde se Rusko a NATO snaží zkoordinovat svoji spolupráci. Pirátství představuje významnou hrozbu i pro současné 21. století, jelikož prakticky padesát procent denní produkce ropy je převáženo přes škrťící body, jako je například Hormuzská nebo Malacká úžina a průliv Bab-al-Mandab, které jsou vystavovány riziku pirátských útoků (Šafářová, 2010: 161, 163).

V současné době pirátství většinou není ztotožňováno s námořním terorismem. Tento názor vychází z toho, že námořní teroristé a piráti mají odlišné cíle a jejich útoky jsou směřovány na rozdílné objekty. Kromě toho využívají i jiné metody k uskutečnění svých záměrů. Hlavní dělící linie spočívá právě v odlišných cílech. Zatímco pro pirátství je důležitý zejména finanční zisk, námořní teroristé mají i cíle politické a ideologické (Nelson, 2012: 16-18). Někteří autoři však přichází s tvrzením, že je velice těžké oddělit tyto dvě skupiny od sebe, protože se oba termíny značně doplňují. V současné době teroristé často využívají „pirátské“ praktiky a piráti již neútočí pouze za účelem získání finančního benefitu, ale snaží se násilným způsobem prosazovat svá politická, ideologická či náboženská přesvědčení (Korin; Luft, 2004). Jako příklad bych chtěl uvést militantní organizaci Al-Shabab napojenou na Al-Kájdú, jež usiluje o vytvoření islámského státu na území dnešního Somálska. Tato teroristická organizace má na svědomí sebevražedné útoky jak v samotném Somálsku, tak za hranicemi tohoto státu, kdy například v roce 2010 zorganizovala útok v Kampale. Pirátství a s tím spojené unášení osob s cílem získat výkupné představuje jeden z významných finančních zdrojů Al-Shabab (Masters, 2013).

V rámci Rady NATO-Rusko je této problematice věnována značná pozornost, což se projevuje v současné době i v praxi. V únoru tohoto roku bylo uskutečněno společné cvičení, které se odehrávalo v Adenském zálivu při účasti italských vojáků námořní pěchoty, kteří jsou součástí protipirátské operace NATO „Ocean Shield“, a ruských výsadkových jednotek, které slouží

na lodi „Severomorsk“.⁴⁹ Mimo jiné jsou od roku 2012 ruské bojové lodě vybaveny standardním navigačním a komunikačním systémem NATO, což přispívá ke koordinaci a zefektivnění boje proti námořnímu pirátství.⁵⁰

3.4 Nedostatek důvěry

I přes veškerá pozitiva v oblasti boje proti terorismu a viditelné výsledky, které tato spolupráce přináší, bohužel i zde můžeme pozorovat nedostatek důvěry ve vzájemných vztazích. V předchozí kapitole jsem pouze nastínil problematiku rozhodnutí Ruské federace ukončit spolupráci v rámci mise Active Endeavour ve Středozemním moři, ale nevěnoval jsem se důvodům, které k takovému rozhodnutí vedly. Bylo tak učiněno po událostech, které se odehrály v Gruzii roku 2008, kdy 7. srpna více než patnáct tisíc gruzínských vojáků zaútočilo na Jižní Osetii a ruské peacekeepingové jednotky, které tam působí od roku 1992. Gruzie následně získala pod svoji kontrolu hlavní město Jižní Osetie Cchinvali.⁵¹ Tehdejší ruský prezident Medveděv reagoval vysláním ruských vojenských jednotek s cílem přinutit Gruzii se stáhnout. Ruská armáda dokázala vytlačit gruzínské síly z Jižní Osetie, přičemž zaútočila i na vojenské objekty, které již neleží na území této de facto nezávislé republiky. Po několika dnech byl konflikt ukončen, přičemž zprostředkovatelem při mírových jednáních byl bývalý prezident Francie Nicolas Sarkozy (Primakov, 2009: 154). Tehdejší generální tajemník NATO Jaap de Hoop Scheffer odsoudil ruský zásah jako nepatřičné užití síly proti Gruzii. Mimo jiné zdůraznil, že tento čin demonstroval nerespektování gruzínské teritoriální integrity.⁵² Rusko reagovalo odvoláním svého stálého zástupce z Bruselu a spolupráce v rámci Rady NATO-Rusko byla pozastavena.⁵³ V současné době je tento konflikt již překonán a Rusko vyjádřilo v Lisabonském prohlášení zájem znovu obnovit spolupráci v rámci mise Active

⁴⁹ NATO: NATO and Russian Federation in Counter Piracy Exercise at Sea, 26.2. 2013 (http://www.nato.int/cps/en/SID-AAAECF35-E5B61691/natolive/news_98853.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=en&submit.x=3&submit.y=1, 19.3. 2013).

⁵⁰ RIA Novosti: Russian Warships to Get NATO Communications Equipment, 25.4. 2012 (<http://en.rian.ru/world/20120425/173053100.html>, 19.3. 2013).

⁵¹ Inosmi: Ataka Gruzii na Rossiju v 2008 osvoboždaet NATO ot obazatelstv, 3.8. 2009 (<http://www.inosmi.ru/world/20090803/251243.html>, 19.3. 2013).

⁵² Helen Womack: NATO joins US in condemning Russia's response in South Osetia, 11.8. 2008 (<http://www.guardian.co.uk/world/2008/aug/11/georgia.russia7>, 19.3. 2013).

⁵³ Kommersant: Sovet Rossija-NATO vozobnovil rabotu, 3.12. 2009 (<http://www.kommersant.ru/doc/1285515>, 20.3. 2013).

Endeavour. Je však nutné zdůraznit, že se jedná spíše o „řečnický obrat“, jelikož není konkrétně řečeno, jakým způsobem by měla spolupráce probíhat a ani kdy by mělo dojít k obnovení kooperace.⁵⁴

Mise NATO v Afghánistánu, která trvá řadu let, představuje významný faktor k udržení bezpečnosti v celém regionu. Pro Rusko je bezpečnost afghánských hranic důležitá zejména z důvodu zachování relativní stability v zemích Střední Asie, kde má největší stát světa své strategické, bezpečnostní a ekonomické zájmy. Za prvé je Rusko hlavním tranzitním státem surovin směřujících ze Střední Asie do Evropy,⁵⁵ za druhé Rusko má v regionu vybudováno několik vojenských základen, jako je například letecká základna v Uzbekistánu (Horák, 2005: 25). Kromě toho ruský zájem o tento region pramení z přítomnosti početných menšin v jednotlivých zemích. I když velký počet Rusů stále častěji opouští země Střední Asie, nesmíme opomenout, že pouze v Uzbekistánu stále žije přibližně 1,5 milionů etnických Rusů (Hodáč; Strejček, 2008: 200). Pro zahraniční politiku Ruska představuje tento region velice citlivou záležitost. V důsledku toho NATO muselo nejednou čelit tvrdé kritice z ruské strany, která například poukazovala na jeho neefektivnost v boji proti výrobě a pašování drog z Afghánistánu. Podle ruských expertů NATO věnuje minimum úsilí, co se týká boje proti výrobě narkotik lidmi, kteří nejsou členy Tálibánu, přičemž je nutné zdůraznit, že přívrženci této radikální organizace se minimálním způsobem podílí na produkci drog.⁵⁶ Ostrá kritika směřovala taktéž ze strany ministra zahraničí Sergeje Lavrova, který vyjádřil obavy ohledně plánovaného ukončení mise ISAF v roce 2014. Podle něj afgánské vojenské síly nebudou připraveny čelit radikálům, což výrazným způsobem ohrozí i bezpečnostní situaci v okolních zemích.⁵⁷

Ruská politická a vojenská elita taktéž sleduje se značnou obezřetností kroky Severoatlantické aliance vůči zemím Střední Asie. Například myšlenka předání

⁵⁴ NCR Council: NATO-Russia Council Joint Statement Lisbon, 20.11. 2012 (http://www.nato-russia-council.info/media/59883/2010.11.20_nrc_joint_statement_lisbon.pdf, 19.3. 2013).

⁵⁵ Tento region je bohatý na kovy, jako je stříbro či uran. Disponuje i bohatými zásobami ropy a zemního plynu.

⁵⁶ BBC Russkaja služba: Rossija kritikuet NATO za afganskij heroin, 27.2. 2010 (http://www.bbc.co.uk/russian/international/2010/02/100227_ivanov_afghan_heroin.shtml, 20.3. 2013).

⁵⁷ Slobodan Lekic: Rossija ostro kritikuet plan NATO po vyvodu vojsk iz Afganistana, 19.4. 2012 (<http://www.inosmi.ru/india/20120419/190817243.html>, 20.3. 2013).

části výzbroje, která je v současné době využívána v Afghánistánu, středoasijským republikám, vyvolává v ruských kruzích dle mého názoru oprávněnou nelibost, jelikož Rusko je hlavním exportérem zbraní a vojenské techniky v tomto regionu.⁵⁸ Stejně tak vojenská přítomnost samostatných amerických jednotek, nebo jednotek NATO na území středoasijských států je Ruskem vnímána jako zasahování do jejich národních zájmů.⁵⁹ Pro Rusko je přítomnost amerických vojenských jednotek problematická stejně jako by byla absolutně nevyhovující pro Spojené státy americké přítomnost ruských vojenských kontingentů na území Mexika (Klevemann, 2003: 192).

4 Problematika jaderných zbraní

4.1 Minulost se nesmí opakovat

Jaderné zbraně jsou v současnosti právem považovány za zbraně s nejničivější silou, přičemž neexistuje žádná mezinárodní konvence či úmluva, která by zakazovala jejich výrobu nebo použití na rozdíl od dalších zbraní hromadného ničení. Chemické zbraně jsou zakázány mezinárodní konvencí z roku 1993, zatímco biologické zbraně již od roku 1975 (Mika; Říha, 2011: 41-42). Tím pádem v současnosti existuje skupina devíti zemí disponujících jadernými zbraněmi. Pouze pět z nich však je považováno za oficiální jaderné velmoci na základě Smlouvy o nešíření jaderných zbraní z roku 1968. Jedná se o Rusko, Spojené státy americké, Čínskou lidovou republiku, Velkou Británii a Francii, tedy všechny stálé členy Rady bezpečnosti Organizace spojených národů. Indie, Pákistán a Severní Korea jsou země, které veřejně proklamovaly vlastnictví jaderných zbraní, ale nejsou signatáři Smlouvy o nešíření jaderných zbraní (Visingr, 2010: 98). Izrael je poslední zemí, která téměř jistě disponuje jaderným arzenálem, avšak političtí představitelé tohoto blízkovýchodního státu oficiálně nikdy nepřiznali, ale ani nepopřeli jejich vlastnictví.⁶⁰ I když je tento seznam zemí v současné době úplný, existují předpoklady, že již v blízké

⁵⁸ Ajzatbek Bešov: Afganskoe oružie NATO možet povredit' Centralnou Azii, 18.7. 2012 (http://www.bbc.co.uk/russian/international/2012/06/120510_nato_arms_central_asia.shtml, 20.3. 2013).

⁵⁹ Vladislav Polskich: NATO prodvigaetsa v Sredniju Aziju (http://www.atrinfo.ru/commentary/Central_Asia.html, 20.3. 2013).

⁶⁰ Arms Control Association: Nuclear Weapons – Who Has What at a Glance, 1.11. 2012 (<http://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>, 17.3. 2013).

budoucnosti by mohlo dojít k dalšímu rozšíření jaderných zbraní. Největší obavy v současné době vzbuzuje jaderný program, který je uskutečňován v teokratickém Íránu, přičemž americký prezident Barack Obama zdůraznil, že Íránu stačí rok na vybudování funkční jaderné zbraně.⁶¹ Jaderné zbraně představují zřejmou globální hrozbu, jelikož jsou vlastněny státy, které jsou ještě z dob studené války vtaženy do nevyřešených regionálních konfliktů, jako například Indie s Pákistánem, Severní Korea s Jižní Koreou, či Izrael s některými okolními muslimskými státy, kdy například v případě získání jaderné zbraně Íránem může hrozit ještě větší destabilizace celého blízkovýchodního regionu. Nesmíme ani opomenout možnost hrozivého vyústění situace v případě získání jaderné zbraně teroristickou organizací.⁶² Je zcela jasné, že následky potenciální jaderné války by měly dalekosáhlý ničivý dopad na všechny mezinárodní aktéry. Je důležité si uvědomit, že „lidstvo nesmí opakovat horor a utrpení způsobené atomovou bombou“.⁶³

4.2 Klíčové téma vzájemných vztahů Ruska a NATO

V této chvíli čtyři členové Rady NATO-Rusko disponují dohromady přibližně 18 525 jadernými bojovými hlavicemi, přičemž Rusko jich má 10 000 a USA 8 000, Francie jich má 300 a Velká Británie 250. Celkový počet jaderných hlavic na světě je přibližně 19 000, přičemž do těchto údajů nejsou započítány severokorejské jaderné hlavice (SIPRI Yearbook, 2012: 14). Jaderné zbraně jsou v současné době důležitým prvkem obranné politiky jak NATO, tak Ruska. Na summitu v Chicagu se NATO definovala jako jaderná aliance, přičemž vlastnictví jaderných zbraní má pro všechny členy organizace přímý obranný charakter a odstrašující charakter pro potenciálního agresora.⁶⁴ Rusko ve své vojenské doktríně považuje atomové zbraně za klíčový faktor vlastní obrany a nechává si právo odvetného jaderného útoku, o čemž rozhoduje prezident

⁶¹ Vesti: Barak Obama: Iran sposoben razrabotat jadernoe oružie v tečenie goda, 15.3. 2013 (<http://www.vesti.ru/doc.html?id=1055452&tid=73253>, 17.3. 2013).

⁶² NTI: Understanding the Nuclear Weapons Threat (<http://www.nti.org/threats/nuclear/>, 18.3. 2013).

⁶³ France 24: US, British and French envoys attend Hirsoshima memorial for the first time, 6.8. 2010 (<http://www.france24.com/en/20100805-us-attend-biggest-ever-hiroshima-memorial-japan-britain-france-nagasaki-world-war-ii>, 18.3. 2013).

⁶⁴ NATO: Obzor sderživanja i oborony, 20.5. 2012 (http://www.nato.int/cps/en/SID-6E03C6ED-F85BBDF2/natolive/official_texts_87597.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=ru&submit.x=12&submit.y=9&submit=select, 21.3. 2013).

RF.⁶⁵ Můžeme tedy konstatovat, že vlastnictví těchto zbraní přispívá k posílení pozice NATO i Ruska v mezinárodních vztazích.

Avšak oba aktéři si uvědomují všechna rizika spojená s problematikou jaderných zbraní. Za prvé se jedná o hrozbu jejich šíření, kdy by mohlo dojít k navýšení počtu států vlastnících tuto zbraň, přičemž je nutné dodat, že atomové zbraně v rukou politicky nestabilních států by mohly vyvolat regionální či celosvětový konflikt. Největší hrozbu představují zejména takzvané „rogue states“, neboli „ničemné státy“, což je termín použitý poprvé Anthony Lakem v roce 1993, který tehdy zastával úřad zahraničněpolitického poradce amerického prezidenta W. Clintona (Majstr; Mundil, 2007: 85). Mezi „rogue states“ byly řazeny zejména státy jako je Írán, Irák, Sýrie, Libye a Severní Korea, v daleko menší míře pak Afghánistán a Súdán (Tetčer, 2003: 239). Z pohledu dnešní mezinárodní situace můžeme mluvit o nebezpečí zejména ze strany Íránu, Sýrie a Severní Koreje, která již vlastní pravděpodobně nevelký počet jaderných zbraní. Samozřejmě nesmíme zapomínat ani na teroristické sítě, které usilují o získání informací na výrobu těchto zbraní.⁶⁶

Za druhé se jedná o problematiku snižování jaderného potenciálu NATO a Ruska. Redukce jaderných arzenálů by snížila riziko jaderné války, potenciální nehody spojené s jadernými zbraněmi a taktéž nebezpečí v podobě získání tajných informací třetí stranou. Hlavní rozhovory ohledně jaderného odzbrojování probíhají mezi Spojenými státy americkými a Ruskem, což má logické odůvodnění, jelikož tyto dvě země vlastní dohromady de facto 95% všech jaderných zbraní na světě.⁶⁷

4.3 Spolupráce bez důvěry

4.3.1 Pokus spolupracovat

V rámci Rady Rusko-NATO probíhá již několik let spolupráce týkající se jaderných zbraní na úrovni expertů. Byla vytvořena Podskupina expertů Rady

⁶⁵ Kremlin: Voennaja doktrina Rossijskoj Federacii, 5.2. 2010 (http://news.kremlin.ru/ref_notes/461, 21.3. 2013).

⁶⁶ Mohammed ElBaradei: „Al-Qaida also wants the bomb“, 21.2. 2005 (<http://www.spiegel.de/international/spiegel/spiegel-interview-with-mohamed-elbaradei-al-qaida-also-wants-the-bomb-a-343030.html>, 21.3. 2013).

⁶⁷ Edward Luce: Amerikanskoe i rossijskoe jadernoe oružie, 18.2. 2013 (<http://inosmi.ru/russia/20130218/206028706.html>, 21.3. 2013).

Rusko-NATO, která se zabývá jadernou problematikou. Zdánlivého úspěchu bylo dosaženo v roce 2004, kdy se v areálu vojenské základny poblíž města Murmansk uskutečnilo první cvičení pod názvem „Avarija“, které demonstrovalo připravenost Ruska jednat při krizové situaci v případě jaderné katastrofy. Ostatní členové Rady Rusko-NATO byly přizváni k účasti jako pozorovatelé. V následujících letech se uskutečnila další tři podobná cvičení, a to ve Spojených státech amerických, Velké Británii a poslední v roce 2007 ve Francii.⁶⁸

K dalšímu prohloubení spolupráce došlo v roce 2006, kdy byl obnoven společný slovník pojmů týkajících se jaderné problematiky z roku 2003. Oboustranné zkoordinování pojmů přispívá ke zvýšení transparentnosti spolupráce, díky čemuž dochází k prohlubování vzájemné důvěry.⁶⁹

4.3.2 Jaderné odzbrojování

Snižování jaderného arzenálu hraje klíčovou roli ve vztazích Rusko-NATO, zejména pak Rusko-USA. K poslednímu významnému úspěchu v odzbrojování došlo v roce 2010 v Praze, kde americký prezident Barack Obama a tehdejší ruský prezident Dmitrij Medveděv podepsali Novou dohodu START. Na základě této smlouvy se Rusko a USA zavazují do roku 2018 snížit svůj počet strategických jaderných zbraní na 1 500 kusů.⁷⁰ Strategická jaderná zbraň slouží k zasažení cíle, který se nachází ve vzdálenosti více než 5 500 km. Ačkoliv v otázkách strategických jaderných zbraní mezi členy Rady Rusko-NATO panuje relativní shoda, diskuse ohledně taktických jaderných zbraní, které mají sloužit k zasažení cíle ve vzdálenosti do 300 km přináší daleko větší rozepře.⁷¹ Hlavní problém tkví v tom, že žádná mezinárodní konvence se nezabývá problematikou redukcí taktických jaderných zbraní. Je tedy pouze na každém státu, zda bude snižovat či navyšovat jejich počet. Taktéž neexistují přesná čísla ohledně taktických jaderných zbraní (Pitschmann, 2005: 346).

⁶⁸ Sovet Rossija-NATO: Učenijskaja SRN po jadernoj bezopasnosti, 8.11. 2012 (<http://www.nato-russia-council.info/ru/articles/20121108-nrc-10-years-nuclear/>, 21.3. 2013).

⁶⁹ NATO: Glossarij terminov i opredelenij po jadernoj tematike „Rossija-NATO“ (<http://www.nato.int/docu/glossary/rus-nuclear/index.htm>, 21.3. 2013).

⁷⁰ Kremlin: Dogovor meždu Rossijskoj Federacii i Soedinennymi Štatami Ameriki o merach po dalnejšemu sokrašeniju i ograničeniju strategičeskich nastupatelnych vooruženij, 8.4. 2010 (http://www.kremlin.ru/ref_notes/512, 22.3. 2013).

⁷¹ NATO: Terminy i opredelenija po jadernoj tematike na ruskom jazyke (http://www.nato.int/docu/glossary/rus-nuclear/nuc_glos-ru.pdf, 22.3. 2013).

V současně době Spojené státy americké pravděpodobně disponují přibližně 1 200 taktickými jadernými zbraněmi, přičemž na území pěti evropských členských států NATO se jich nachází okolo 200 kusů (Miller; Schake; Robertson, 2010: 1). Zbraně se nachází na základnách Bücher Air Base v Německu, Volkel Air Base v Nizozemsku, Kleine Brogel Air Base v Belgii, na Aviano Air Base a Ghedi Air Base v Itálii a Incirlik Air Base v Turecku.⁷² Rusko disponuje nejspíš více než pěti tisíci takových zbraní, přičemž přibližně dva tisíce jich jsou připraveny k okamžitému použití (Miller; Schake; Robertson, 2010: 2). V rámci samotné Severoatlantické aliance existují značné rozpory ohledně přítomnosti amerických jaderných zbraní na evropském kontinentě. Ještě v roce 2010 političtí představitelé Belgie, Lucemburska, Nizozemska, Norska a Německa proklamovali svůj zájem stáhnout americké taktické jaderné zbraně z Evropy s odůvodněním, že se jedná spíše o artefakt studené války, kdy jejich přítomnost nemá žádný vojenský přínos a jejich stažení by mohlo přispět k prohloubení důvěry mezi NATO, Ruskem a ostatními jadernými mocnostmi. Na druhé straně například Polsko, Litva, Lotyšsko a Estonsko považují jejich dislokaci za prvek, který představuje pro evropské členy NATO záruku bezpečnosti před potenciální agresí zvnějšku, zejména však ze strany Ruska (Woolf, 2012: 27).

Na začátku letošního roku jejich důležitost z hlediska regionální bezpečnosti vyzdvihl i současný ministr obrany USA Charles Hagel, avšak přiznal možnost jejich budoucího stažení z Evropy.⁷³ V roce 2011 byly Německem, Nizozemskem, Polskem a Norskem iniciovány rozhovory ohledně nutnosti prohloubení vzájemné spolupráce mezi Spojenými státy americkými a Ruskem v otázkách taktických jaderných zbraní. Tato iniciativa byla následně podpořena Českou republikou, Slovinskem, Islandem, Maďarskem, Belgií a Lucemburskem, čímž došlo k vytvoření takzvané skupiny 4+6, která zdůrazňovala nezbytnost organizování pravidelných diskusí v rámci Rady Rusko-NATO na téma taktických jaderných zbraní. Členové skupiny 4+6 navrhovali USA a Rusku provádět pravidelné oboustranné inspekce a v rámci

⁷² Kent Harris: NATO allies want U.S. nuclear weapons out of Europe, 8. 3. 2010 (<http://www.stripes.com/news/nato-allies-want-u-s-nuclear-weapons-out-of-europe-1.99637>, 22.3. 2013).

⁷³ RIA Novosti: Jadernoe oružie SŠA zašišaeet strany NATO ot regionalnykh ugroz, 31.1. 2013 (<http://ria.ru/world/20130131/920724449.html>, 22.3. 2013).

budování důvěry předložit veškeré tajné informace ohledně umístění a počtu taktických jaderných zbraní.⁷⁴

V roce 2012 NATO deklarovalo na summitu v Chicagu svoji budoucí vizi „Svět bez jaderných zbraní“, což se týkalo problematiky proliferaace jaderných zbraní a postupného odzbrojování současných jaderných velmocí.⁷⁵ NATO vyjádřilo své obavy ohledně ruské převahy co do počtu taktických jaderných zbraní a zdůraznilo, že je připraveno jednat o snížení počtu taktických jaderných zbraní, avšak pouze za předpokladu, že Rusko bude činit to samé.⁷⁶

Rusko však zcela odmítá přistoupit k jakýmkoli vyjednáváním ohledně taktických jaderných zbraní, dokud Spojené státy budou mít své jaderné zbraně rozmístěné na evropském kontinentě. Ruský ministr zahraničních věcí Sergej Lavrov zdůraznil, že v současné době USA jsou jediným státem, který má své jaderné zbraně lokalizovány na území cizích států. Rusko požaduje odstranění jak samotných zbraní z území Evropy, tak veškerého zařízení a infrastruktury potřebných pro jaderné zbraně.⁷⁷ Tato neochota ruské strany vést dialog má zcela logické vysvětlení. Rusko si uvědomuje převahu Spojených států amerických a NATO jako celku ve strategických jaderných silách a konvenčních silách. Taktické jaderné zbraně tedy představují určitý prvek, který vyvažuje tento nepoměr. Kromě toho nesmíme opomíjet vojenskou sílu Číny, s kterou Rusko má několik tisíc kilometrů dlouhou společnou hranici.⁷⁸ Čína v současné době disponuje největší armádou na světě, která má přibližně 2 300 000 osob a její neustálá modernizace může v budoucnosti znamenat určitou hrozbu pro Rusko.⁷⁹ Především si ale všichni političtí představitelé Ruska uvědomují, že právě tak silný jaderný arzenál jejich stále velice politicky a ekonomicky nestabilnímu státu dává pocit mezinárodní velmoci.

⁷⁴ Hans Kristensen: 10 NATO countries want more transparency for non-strategic nuclear weapons, 24.4. 2011 (<http://www.fas.org/blog/ssp/2011/04/natoproposal.php>, 22.3. 2013).

⁷⁵ NATO: Chicago Summit Declaration, 20.5. 2012 (<http://www.chicagonato.org/chicago-summit-declaration-news-40.php>, 21.3. 2013).

⁷⁶ NATO: Deterrence and Defence Posture Review, 20.5. 2012 (http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87597.htm?mode=pressrelease, 22.3. 2013).

⁷⁷ Sergej Lavrov: Obsuždat vooruženie možno posle vyvoda oružija SŠA iz Evropy, 19.4. 2012 (http://ria.ru/defense_safety/20120419/629958097.html, 23.3. 2013).

⁷⁸ Aleksej Arbatov: Taktičeskoe jadernoe oružie – problemy i rešenija, 5.5. 2010 (<http://www.carnegie.ru/2012/12/28/imf-on-overinvestment-in-china/fbd1>, 23.3. 2013).

⁷⁹ Global Security: People's Liberation Army (<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/pla.htm>, 23.3. 2013).

4.3.3 Společný problém, jiný přístup

Proliferace jaderných zbraní je významným tématem pro Rusko i NATO. Oba aktéři si uvědomují, jakou vojenskou, ale zejména pak politickou sílu jaderná zbraň má. Vhodným příkladem může být KLDK, která v roce 2003 odstoupila od Smlouvy o nešíření jaderných zbraní. 14. října 2006 pak KLDK provedla první jadernou podzemní zkoušku, na což OSN reagovala uvalením sankcí (Bulyčev; Voroncov, 2007: 19-20). Na začátku tohoto roku pak Severní Korea provedla svůj třetí jaderný pokus, což Radu bezpečnosti OSN přimělo zpřísnit již uvalené sankce.⁸⁰ Severní Korea na to reagovala odstoupením od smlouvy o neútočení, kterou uzavřela s Jižní Koreou na konci války v roce 1953.⁸¹ V současnosti je situace velice napjatá, jelikož Severní Korea pohrozila provedením preventivního útoku na ostrovy Okinawa a Guam, kde se nachází americké základny, což byla reakce na společná vojenská cvičení mezi USA a Jižní Koreou.⁸² Jaderné zbraně umožňují politickým představitelům Severní Koreje urputně vzdorovat mezinárodnímu diplomatickému a mediálnímu tlaku, nadále udržovat v zemi totalitní diktaturu a přispívat k nestabilitě v regionu, kdy jediné nesprávné rozhodnutí může odstartovat jaderný konflikt. Zkrátka vlastnictví jaderných zbraní přispívá k tomu, že Korejská lidově demokratická republika musí být brána vážně a jejím neustálým „výhrůzkám“ a „provokacím“ musí být věnována značná pozornost.

Rusko i NATO uznávají, že proliferace jaderných zbraní představuje hrozbu pro mezinárodní bezpečnost, přičemž oba aktéři odsoudili severokorejské jaderné pokusy a její dřívější odstoupení od Smlouvy o nešíření jaderných zbraní. Příčiny této problematiky však Rusko vidí zcela jinde než NATO. Ruský prezident Vladimir Putin zdůrazňuje, že vnější intervence, které Západ uskutečňuje pod záštitou ochrany lidských práv nebo humanitární pomoci přivádí státy k myšlence získání jaderných zbraní, které by působily jako odstrašující prvek. Rusko naopak poukazuje na důležitost diplomatických

⁸⁰ Louis Charbonneau: New sanctions on North Korea may be tougher, but impact in doubt, 8.3. 2013 (<http://www.reuters.com/article/2013/03/08/us-korea-north-sanctions-idUSBRE92715Z20130308>, 23.3. 2013).

⁸¹ The Guardian: North Korea vows to tear up Korean war ceasefire agreement, 5.3. 2013 (<http://www.guardian.co.uk/world/2013/mar/05/north-korea-korean-war-ceasefire>, 23.3. 2013).

⁸² Česká televize: KLDK hrozí útokem na námořní základny USA, 21.3. 2013 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/219723-kldr-hrozi-utokem-na-namorni-zakladny-usa/>, 23.3. 2013).

nástrojů, které by měly vést k řešení konfliktů.⁸³ Je skutečně pravdou, že západní země buď jednotlivě, nebo v rámci Severoatlantické aliance několikrát za poslední léta uskutečnily vojenský zásah proti konkrétním zemím a jejich politickým představitelům. Jako příklad můžeme uvést takzvanou „humanitární intervenci“ v Jugoslávii z roku 1999, kdy síly NATO zaútočily na Miloševićovo Srbsko za účelem chránit Kosovské Albánce.⁸⁴ Dále můžeme zmínit operaci NATO z roku 2011, jejímž cílem byla ochrana civilního obyvatelstva Libye před ozbrojenými jednotkami Muammara Kaddáfího, který poté byl úspěšně svržen, a dokonce libyjským lidem zabit.⁸⁵ Nesmíme ani opomenout intervenci do Iráku vedenou skupinou států v čele se Spojenými státy americkými v roce 2003 proti režimu Saddáma Husajna, který nakonec byl v roce 2006 odsouzen k trestu smrti a 30. srpna ještě téhož roku oběšen.⁸⁶ V současné době se nejvíce diskutuje o možné intervenci NATO v Sýrii na podporu povstalců, kteří bojují proti vojákům hájícím režim prezidenta Bašára al-Asáda.⁸⁷ Prezident Vladimir Putin měl na mysli právě tyto vojenské zásahy, když mluvil o získání jaderných zbraní jako jediné možné obraně, která může zastavit „intervenční politiku“ Západu, především pak NATO.

Je zcela očividné, že členské země NATO mají tendenci přebírat odpovědnost za budoucí vývoj konkrétních zemí, neboť si i ve své strategické koncepci ponechávají právo na zásah. „Krizе a konflikty za hranicemi NATO mohou představovat přímou hrozbu pro bezpečnost teritoria a obyvatelstva Severoatlantické aliance. Proto NATO bude jednat tam, kde je to možné a nutné, aby mohla zabraňovat krizím, regulovat je, stabilizovat postkonfliktní situace a přispívat k obnově“.⁸⁸ Proto je zřejmé, že NATO bude připraveno

⁸³ Chasan Becheštipur: Mnenija Putina o jadernoj politike RF, 4.2. 2013 (<http://inosmi.ru/world/20130204/205446871.html>, 24.3. 2013).

⁸⁴ Zivadin Jovanovic: 13 years since NATO aggression against Serbia: Violation of Human rights of Serbs in the Province of Kosovo and Metohija, 10.3. 2012 (<http://www.globalresearch.ca/13-years-since-nato-aggression-against-serbia-violation-of-human-rights-of-serbs-in-the-province-of-kosovo-and-metohija/29687>, 24.3. 2013).

⁸⁵ David Clarc: Libyan intervention was a success, despite the aftermath's atrocities, 28.10. 2011 (<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/oct/28/intervention-libya-success>, 24.3. 2013).

⁸⁶ Novinky: Proces s Husajnem (<http://special.novinky.cz/irak/proces-s-husajnem.html>, 24.3. 2013).

⁸⁷ Lenta: Komandovanie NATO prigotovilo dla Sirii livijskij scenarij, 20.3. 2013 (<http://lenta.ru/news/2013/03/20/otan/>, 24.3. 2013).

⁸⁸ NATO: Active Engagement, Modern Defence, 19.11. 2010 (http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm, 24.3. 2013).

vojensky zakročit v případě hrozby dalšího rozšíření jaderných zbraní, přičemž v současné době největší diskuse na mezinárodní aréně probíhají ohledně jaderného programu v Íránu. Rusko zcela určitě bude nadále prosazovat diplomatická řešení, přičemž se bude hájit snahou dodržovat mezinárodní právo a Chartu OSN. Je však otázkou, zda ruská „diplomatická pasivita“ nepřivede ke zrodu dalších jaderných držav, které by mohly ohrozit i tak křehkou mezinárodní stabilitu.

5 Rozšiřování NATO

5.1 Retrospektivní pohled na rozšiřovací proces

Od roku 1949, kdy skupina dvanácti zemí zakládala Organizaci Severoatlantické smlouvy, již uplynulo více než šedesát let. V průběhu tohoto období se odehrálo celkem šest rozšiřovacích kol a členská základna se rozrostla na dvacet osm států. Během studené války se NATO rozšiřovalo třikrát. V roce 1952 se členy organizace staly Turecko a Řecko, následně o tři roky později bylo do aliance přizváno Západní Německo a v roce 1982 se členem NATO stalo Španělsko.⁸⁹ Po roce 1990 proces rozšiřování nadále pokračoval, protože po dezintegraci SSSR země dříve patřící k východnímu bloku pocítily bezpečnostní nejistotu, jelikož si uvědomovaly nedostatek vlastních sil čelit novým bezpečnostním výzvám a hrozbám. Tento faktor byl jedním z hlavních příčin tří rozšiřovacích kol po roce 1990 (Barany, 2003: 14-15). Kromě toho země střední a východní Evropy chtěly být součástí „Západu“ a usilovaly o to, aby tak byly vnímány, k čemuž jim mělo pomoci právě členství v organizacích, jako je NATO či EU (Primakov, 1999: 235). V roce 1999 se tak novými členy aliance staly Česká republika, Maďarsko a Polsko. V roce 2004 se k alianci připojily Litva, Lotyšsko, Estonsko, Slovensko, Slovinsko, Bulharsko a Rumunsko. Zatím poslední rozšíření se odehrálo v roce 2009, kdy se novými

⁸⁹ NATO: NATO enlargement, 20.12. 2012 (http://www.nato.int/cps/en/SID-8D50696B-24D158E2/natolive/topics_49212.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=en&submit.x=18&submit.y=6, 26.3. 2013).

členy staly dva balkánské státy, Chorvatsko a Albánie.⁹⁰ V současné době hlavními kandidáty na přijetí do severoatlantické struktury jsou Makedonie, Černá Hora a Bosna a Hercegovina, které jsou účastníky programu „Akční plán členství“,⁹¹ který má pomoci kandidátským zemím splnit veškerá kritéria potřebná pro začlenění do Severoatlantické aliance.⁹² Dalšími potenciálními kandidáty jsou Gruzie a Ukrajina, které však doposud nezískaly pozvánku k účasti na tomto programu.⁹³

5.2 Rozšiřování – pohled NATO

Proces rozšiřování představuje jeden ze základních pilířů Organizace Severoatlantické smlouvy, neboť článek 10 zakládající Washingtonské smlouvy zní: „Smluvní strany mohou na základě jednomyslného souhlasu vyzvat kterýkoli evropský stát, který je schopen napomáhat rozvoji zásad této smlouvy a přispět k bezpečnosti severoatlantické oblasti, aby přistoupil k této smlouvě. Každý takto vyzvaný stát se může stát smluvní stranou tím, že uloží u vlády Spojených států amerických svou listinu o přistoupení“ (Fidler; Mareš, 1997: 243). Novodobá strategická koncepce NATO z roku 2010 taktéž přikládá procesu rozšiřování velký důraz, když zmiňuje takzvaný princip „otevřených dveří“. Tento koncept vyzdvihuje možnost přijetí jakékoli evropské země jako proces, který bude přispívat k vytvoření stabilní, jednotné a demokratické Evropy, přičemž NATO předkládá svoji budoucí vizi začlenění všech evropských států do severoatlantické struktury.⁹⁴

⁹⁰ NATO: NATO enlargement, 20.12. 2012 (http://www.nato.int/cps/en/SID-8D50696B-24D158E2/natolive/topics_49212.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=en&submit.x=18&submit.y=6, 26.3. 2013).

⁹¹ Program vznikl v roce 1999 na základě zkušeností získaných v rámci čtvrtého rozšiřování, kdy se novými členy staly České republiky, Maďarsko a Polsko. Všechny země přijaté v roce 2004 a 2009 se účastnily Akčního plánu členství.

⁹² NATO: Membership Action Plan (MAP), 11.5. 2010 (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=en&submit.x=3&submit.y=10, 26.3. 2013).

⁹³ Peter Cassata: Nato says “NO” to Georgia and Ukraine...For Now, 5.12. 2008 (http://www.acus.org/new_atlanticist/nato-says-no-georgia-ukraine-for-now, 27.3. 2012).

⁹⁴ NATO: Active Engagement, Modern Defence, 19.11. 2010 (http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=en&submit.x=14&submit.y=9, 26.11. 2013).

V období studené války bylo rozšiřování NATO výsledkem tehdejší mezinárodní situace, kdy expanze NATO měla bránit sovětskému rozpínání a rozšiřování komunismu do dalších oblastí. Významnou roli hrála zejména strategická poloha států, jejichž přijetí například dávalo spojencům možnost kontrolovat významné „škrtící body“. V případě Turecka se jednalo o úžinu Bospor, která odděluje Černé a Marmanské moře, a Dardanely oddělující Marmarské a Egejské moře. V případě Španělska šlo o možnost kontrolovat Gibraltarský průliv oddělující Severní Afriku a Evropu a Atlantický oceán a Středozemní moře. Význam Španělska jako člena NATO tkvěl také v tom, že došlo k začlenění celého Pyrenejského poloostrova⁹⁵ do severoatlantického prostoru a vzniklo tak celistvé jihozápadní křídlo aliance.⁹⁶

Po skončení studené války a zániku společného vnějšího nepřítele v podobě Sovětského svazu muselo dojít ke změně strategické koncepce týkající se budoucího rozšiřování aliance. Bývalý zástupce ministra zahraničních věcí Strobe Talbott definoval ve své studii z roku 1995 tři hlavní příčiny, které by měly vést k dalšímu rozšiřování NATO. Za prvé potenciální členství v NATO bude motivovat země bývalého východního bloku k uskutečnění demokratických reforem a tyto země se dokáží daleko rychleji odpoutat od své komunistické minulosti. Za druhé členství NATO přispěje k zlepšení vztahů mezi jednotlivými národy a bude je pobízet k řešení sporů zásadně pouze mírovými způsoby. Talbott ve své studii taktéž přivádí historický příklad Turecka a Řecka, kdy jejich nepřátelství a rivalita ohledně Kypru nikdy nepřerostly ve válku, což je podle něj právě důsledkem zapojení těchto dvou zemí do struktur Severoatlantické aliance. V poslední řadě Talbott vyzdvihuje zásadu kolektivní obrany, která je základním kamenem NATO. Noví členové tak podle něj jednoznačně přispějí k zefektivnění vykonávání článku 5 Washingtonské smlouvy.⁹⁷ V tom samém roce NATO publikovalo oficiální studii týkající se rozšiřovacího procesu po konci studené války, která nesla název „Studie o rozšíření NATO“. Tento elaborát de facto rozebírá již výše zmíněné tři příčiny,

⁹⁵ Portugalsko je zakládajícím členem NATO. Kvůli Španělsku bylo odděleno od zbytku severoatlantického pozemního území.

⁹⁶ Adriana Klímková, Veronika Dokulilová: Geopolitika rozšiřování NATO, 15.7. 2010 (<http://www.globalpolitics.cz/clanky/geopolitika-rozsirovani-nato>, 27.3. 2013).

⁹⁷ Strobe Talbott: Why NATO should grow. 10.8. 1995 (<http://www.nybooks.com/articles/archives/1995/aug/10/why-nato-should-grow/?pagination=false>, 27.3. 2013).

teré definoval Talbott. Hlavní myšlenkou je vytvoření „jediné Evropy“, která bude moci čelit veškerým hrozbám společnými silami, přičemž studie zdůrazňuje, že rozšiřování není mířeno proti žádnému státu. Studie naopak vyzdvihuje roli Ruska jako klíčového aktéra, který bude přispívat k vytvoření bezpečného severoatlantického prostoru.⁹⁸

Je nutné zdůraznit, že otázka rozšiřování není zcela vyřešena, jelikož existuje několik linií budoucího vývoje. Například Ivo Daalder a James Goldgeir navrhují přeměnu „regionální NATO“ na „globální organizaci“ s tím, že do aliance by mohly vstupovat všechny demokratické země, jako je například Japonsko či Austrálie, což by podle nich přispělo k vybudování stabilnějšího mezinárodního uspořádání. V současné době však převládá názor, že by NATO mělo nadále zůstat regionální organizací, která však bude schopná čelit globálním hrozbám (Kristensen; Flockhart, 2008: 5). V roce 2009 tuto vývojovou linii potvrdila i německá kancléřka Angela Merkel, když přizvala určit pevné hraniční linie NATO.⁹⁹ Emil Souleimanov ale zdůrazňuje, že rozšiřovací proces by mohl dospět do stádia, kdy by se NATO mohlo transformovat do organizace s extenzivním (nelimitovaným) členstvím a bylo by tak schopné nahradit Organizaci spojených národů, což by mělo za následek eventuální oslabení ruské pozice a posílení té americké.¹⁰⁰

5.3 Rozšiřování – pohled Ruska

Po rozpadu SSSR byl ruský vztah k rozšiřování NATO poměrně benevolentní. Boris Jelcin například 25. srpna roku 1993 podepsal ve Varšavě společně s polským prezidentem Lechem Walesou oficiální prohlášení, ve kterém Rusko potvrzuje, že nepovažuje budoucí vstup Polska do NATO za krok, který by ohrožoval ruské národní zájmy. Jedná se o velice krátké období, kdy politici, jako například ruský ministr zahraničních věcí Andrej Kozyrev, věřili ve zlepšování vzájemných vztahů mezi Ruskem a NATO a prosazovali prozápadní

⁹⁸ NATO: Study on NATO Enlargement, 5.11. 2008

(http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_24733.htm, 27.3. 2013).

⁹⁹ Ria Novosti: Merkel predlagaet opredelit' granicy rasšireniija NATO, 26.3. 2009
(<http://ria.ru/world/20090326/166072276.html>, 29.3. 2013).

¹⁰⁰ Emil Souleimanov: Rusko-americké vztahy, východní rozšíření NATO a společný boj proti terorismu, 15.3. 2003 (<http://www.amo.cz/publikace/rusko-americke-vztahy-vychodni-rozsireni-nato-a-spolecny-boj-proti-terorismu.html>, 29.3. 2013).

politickou orientaci. Již na podzim roku 1993 však Jevgenij Primakov publikuje svoji práci „Perspektivy rozšíření NATO a ruské zájmy: Zpráva zahraniční rozvědky“, kde byla shrnuta bezpečnostní rizika pro Rusko vyplývající z rozšíření NATO (Anděl, 2012: 97-100). Definitivní zvrát nastává, když je A. Kozyrev v polovině devadesátých let nahrazen na postu ministra zahraničních věcí šéfem Služby vnější rozvědky Jevgenijem Primakovem (Fidler; Mareš: 230-232).

I když pomineme názory silně nacionalistických politiků, jako například předsedy Lidově-demokratické strany Ruska Vladimira Žirinovského, přesto se i v období druhé poloviny devadesátých let k rozšiřování NATO negativně vyjařovala většina politiků, včetně tehdejšího prezidenta Borise Jelcina. Ten například prohlásil, že Rusko bude muset reagovat na rozšiřování NATO vytvořením vlastní vojenské aliance zahrnující postsovětské republiky (Bering, 2001: 4). Největší problém pro Rusko představovalo zejména začlenění pobaltských států do severoatlantických struktur. V roce 1997 tehdejší premiér Ruska Viktor Černomyrdin vyjednával s pobaltskými zeměmi o jejich vstupu do Aliance. Rusko požadovalo garance ohledně nepřistoupení těchto tří zemí k NATO, přičemž protislužbou měly být ruské bezpečnostní záruky, které ruský premiér pobaltským zemím nabízel (Hodáč; Strejček, 2008: 61). Obavy pramenily z toho, že tyto země spadaly do sféry životně důležitých zájmů Ruska, jež byly definovány koncepcí „blízkého zahraničí“ (Leichtová, 2009: 186).

V současné době je situace analogická a Rusko stále vnímá rozšiřovací proces aliance jako hrozbu, což je mimo jiné zaneseno i do vojenské doktríny RF přijaté v roce 2010. Jako vnější hrozba je označena snaha vytvořit globálního aktéra v podobě NATO. V souvislosti s rozšiřováním pak Rusko vnímá přibližování vojenské infrastruktury členských států NATO k ruským hranicím jako přímé ohrožování ruských národních zájmů.¹⁰¹ Ruská kritika je vůči expanzi NATO zakládána na několika stanoviscích. Za prvé Rusko vnímá proces severoatlantického rozšiřování jako snahu Spojených států amerických prosazovat svoje zájmy a udržovat si vedoucí postavení v organizaci a naopak

¹⁰¹ Kremlin: Voennaja doktrina Rossijskoj Federacii, 2.2. 2010 (http://www.kremlin.ru/ref_notes/461, 28.3. 2013).

oslabit pozici Ruska, jelikož právě většina nově přijatých členů patří ke kritikům zahraniční a domácí politiky vytvářené v Kremlu (Primakov, 2009: 135-137). Tuto myšlenku můžeme potvrdit na základě studie vytvořené Evropskou radou pro mezinárodní vztahy, která rozděluje členské státy EU do pěti kategorií podle jejich vztahů k Rusku. První kategorií je skupina zemí, které jsou označovány jako „trojské koně“. Tato skupina států má vůči Rusku naprosto pozitivní vztah. Následují kategorie „strategických partnerů“, „přátelských pragmatiků“, „chladných pragmatiků“ a „válečníků z období studené války“, kteří veřejně projevují svoji antipatii vůči Rusku a usilují o minimální spolupráci s touto zemí. Pokud vezmeme v potaz státy, které se staly členy NATO v roce 1999 a 2004, nenajdeme tam ani jednu zemi z kategorie „trojské koně“, kam autoři řadí například Řecko, či „strategických partnerů“, kde můžeme najít země jako je Francie, Itálie, Španělsko a Německo. Naopak šest zemí z deseti patří do skupiny „válečníci z období studené války“¹⁰² nebo „chladných pragmatiků“¹⁰³, kteří si sice uvědomují důležitost Ruska jako ekonomického partnera, přesto však neskrývají svoji kritiku vůči ruské politice. Zbylé čtyři země pak patří do skupiny „přátelských pragmatiků“¹⁰⁴, kteří udržují pevné obchodní vztahy s Ruskem (Leonard; Popescu, 2009: 2).

Co se týká prosazování amerických zájmů skrz NATO, Primakov velice trefně vyjádřil pohled Ruska, když NATO přirovnal k letadlu, na jehož palubě se nachází pasažéři různých cestovních tříd, přičemž USA zaujímají místo pilota (Primakov, 1999: 243). Primakov poukazuje na fakt, že noví členové přijatí po roce 1990 málokdy přichází s kritikou zahraniční politiky Spojených států, ať se již jedná o invazi do Iráku či americký postoj vůči Íránu, ba naopak se jedná o země většinou s „proamerickým“ přístupem (Primakov, 2009: 135).

Ruští vojenští představitelé namítají, že rozšíření NATO je kontraproduktivní proces, který je pozůstatkem studené války, přičemž noví členové, jako je Maďarsko, Česká republika a Polsko, nepřinášejí žádný vojenský vklad do Severoatlantické aliance.¹⁰⁵ Rusko nemůže vnímat vojenská cvičení NATO

¹⁰² Do této kategorie autoři řadí dvě země – Polsko a Litvu.

¹⁰³ Do této kategorie patří Rumunsko, Estonsko, Lotyšsko a Česká republika.

¹⁰⁴ Do této kategorie patří Maďarsko, Slovinsko, Slovensko a Bulharsko.

¹⁰⁵ Anton Kajmakov: Rossija protiv rasshirenija NATO! 18.11. 2002

(<http://www.radio.cz/ru/rubrika/radiogazeta/-rossiya-protiv-rasshireniya-nato->, 29.3. 2013).

v blízkosti ruských západních hranic a neustálé přibližování vojenské alianční techniky a vojenských kontingentů NATO bez znepokojení.¹⁰⁶ Rusko chápe rozšiřování NATO jako hru s nulovým součtem, kdy není možné, aby z tohoto procesu těžili oba aktéři, jelikož vliv NATO v jednotlivých východoevropských zemích ihned bude znamenat oslabení ruského vlivu (Hodáč; Strejček, 2008: 110).

Rusko také od Severoatlantické aliance požaduje objasnění, kam až by měly sahat hranice NATO, jelikož mezi kandidáty už nejsou jenom východoevropské či jihovýchodní země, nýbrž zakavkazská Gruzie nebo dokonce Izrael, o kterém se sice oficiálně nemluví jako o potenciálním kandidátovi, avšak ještě během studené války se tento blízkovýchodní stát ucházel o členství (Primakov, 2009: 136). Například bývalý americký politický činitel Ronald D. Asmus ve svém článku z roku 2006 doporučil přijetí Izraele do struktur NATO, protože by to přineslo této zemi faktické bezpečnostní záruky na základě principu kolektivní obrany před možnou agresí Íránu a jeho spojenců.¹⁰⁷ Taktéž v roce 2009 současný prezident ČR Miloš Zeman vyjádřil své pozitivní stanovisko ohledně začlenění Izraele do Severoatlantické aliance, což by dle jeho názoru vedlo k zefektivnění boje proti mezinárodnímu terorismu.¹⁰⁸

5.4 Ukrajina a Gruzie – budoucí členové NATO?

5.4.1 Ukrajina

Po rozpadu SSSR Ukrajina udržovala nestrannou politiku zaměřenou na zachování vztahů s Ruskem a budování vztahů se Západem. Ukrajina se snažila politicky sblížit s NATO až ve druhé polovině devadesátých let, což se projevilo podepsáním Smlouvy o partnerství v roce 1997. V roce 2002 pak Ukrajina a NATO podepsaly „Akční plán NATO-Ukrajina“, jehož cílem bylo

¹⁰⁶ Olga Gricenko: „Nerealističnye uslovija“, 10.10. 2012 (<http://www.vz.ru/politics/2012/10/10/601875.html>, 29.3. 2013).

¹⁰⁷ Ronald D. Asmus: Contain Iran: Admit Israel to NATO, 21.2. 2006 (<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/02/20/AR2006022001121.html>, 29.3. 2013).

¹⁰⁸ Lukáš Strašík: Zeman: Gruzie a Ukrajina do NATO nepatří, Izrael ano, 8.3. 2009 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/47861-zeman-gruzie-a-ukrajina-do-nato-nepatri-izrael-ano/>, 29.3. 2013).

prohloubit vzájemné vztahy.¹⁰⁹ Významným zlomem ve vztazích Ukrajina-Rusko, respektive Ukrajina-NATO se stalo zvolení Viktora Juščenka prezidentem země po takzvané „oranžové revoluci“. Nový představitel Ukrajiny zadal své zemi spíše „prozápadni směr“ zahraniční politiky, přičemž hlavní prioritou se stalo členství v NATO, což bylo zaneseno i do Bílé knihy Ministerstva obrany Ukrajiny. Ukrajina se zaměřila na modernizaci armády, přičemž začalo být vyřazováno zařízení ruského původu. Ukrajina se taktéž snažila budovat síly rychlé reakce, které by mohly být kompatibilní s vojenskými silami Severoatlantické aliance (Hodáč; Strejček, 2008: 99). Svojí „náklonnost“ vůči západu Ukrajina projevila vysláním čtvrtého nejpočetnějšího kontingentu do Iráku, kde probíhala operace pod velením Spojených států amerických (Laryš, 2006: 85).

Vstup Ukrajiny do NATO prosazoval zejména americký prezident George W. Bush, který se snažil dosáhnout zapojení Ukrajiny do programu „Akční plán členství“ na summitu v Bukurešti v roce 2008, což by podle něj přimělo Ukrajinu pokračovat v již probíhajících demokratických reformách. Ohledně této otázky však mezi členy NATO nebylo dosaženo konsenzu, jelikož Francie, Německo, Itálie, země Beneluxu a Maďarsko se postavily proti tomuto návrhu.¹¹⁰ Ukrajinská politika s „prozápadni“ rétorikou byla následně ukončena po nástupu bývalého premiéra Viktora Janukovyče do čela hlavy státu v roce 2010. Ten sice prohlásil svůj záměr pokračovat v kooperativních vztazích s NATO, avšak rezolutně odmítl vizi budoucího začlenění Ukrajiny do Severoatlantické aliance.¹¹¹

Ruský negativní postoj vůči členství Ukrajiny v NATO je zcela opodstatněný, jelikož obě země pojí dlouhá společná historie a jedná se o dva „bratrské

¹⁰⁹ NATO: Otnošenija meždu NATO i Ukrainoj, 23.11. 2011 (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=ru&submit.x=14&submit.y=5, 30.3. 2013).

¹¹⁰ Steven Enlanger, Steven Lee Myers: NATO allies oppose Bush on Georgian and Ukraine, 3.4. 2008 (http://www.nytimes.com/2008/04/03/world/europe/03nato.html?pagewanted=all&_r=0, 30.3. 2013).

¹¹¹ Prezident Ukrainy: Ukraina ne planiruet rassirat programu sotrudničestva s NATO, 1.3. 2010 (<http://www.president.gov.ua/ru/news/16624.html>, 30.3. 2013).

národy“.¹¹² Země mají 1 576 km dlouhou společnou hranici a v Ukrajině žije početná ruská menšina, která se nachází zejména na východě země, což zemi částečně rozděluje na dvě části. Východní část je výrazně proruská, zatímco ta západní spíše proamerická a proevropská¹¹³ (Liščák, 2009: 849). Rusko však již několikrát zdůrazňovalo, že samotní Ukrajinci netouží po začlenění do severoatlantické bezpečnostní struktury, protože vstup země do NATO podporuje maximálně patnáct procent obyvatel (Rogozin, 2009: 152). Rusko je taktéž pro Ukrajinu nejdůležitějším obchodním partnerem, jak z hlediska exportu, tak importu¹¹⁴ (Liščák, 2009: 850). Významným faktorem je samozřejmě i strategická poloha Ukrajiny, která má přístup k Černému a Azovskému moři. V případě vstupu Ukrajiny a Gruzie do NATO by alianční síly získaly výraznou převahu nad Ruskem v oblasti Černého moře (Hodáč; Strejček, 2008: 99). Nesmíme ani opomíjet důležitost Krymského poloostrova pro Rusko, kde se nachází Sevastopolská vojenská základna Černomořské námořní flotily.¹¹⁵

5.4.2 Gruzie

Gruzie již v devadesátých letech za prezidenta Eduarda Ševarnadzeho prosazovala spíše „prozápadni“ politiku, což je bezesporu spojeno s vnitrostátní situací v zemi po rozpadu SSSR, kdy v zemi do roku 1994 probíhala občanská válka kvůli separatistickým regionům Abcházie a Jižní Osetie, jejichž tendence byly podporovány Ruskem (Baar, 2002: 245-246). Prozápadni orientace a snaha se integrovat do západních politických a vojenských struktur vyvrcholila „růžovou revolucí“, která se odehrála v roce 2003 a o rok později katapultovala Michaila Saakašviliho na pozici prezidenta Gruzie.¹¹⁶ Gruzie deklarovala již v roce 2002 svůj záměr stát se nedílnou součástí Aliance. O čtyři roky později byl pak této zakavkazské zemi nabídnut takzvaný „Intenzivní dialog“ ze strany NATO, který měl předcházet přizvání země do programu „Akční plán členství“. Gruzie si snažila získat náklonnost Západu mimo jiné vysláním svých

¹¹² RIA Novosti: Putin chočet, štoby zdravij smysl vozobladal v otnošenijach RF i Ukrainy, 22.3. 2013 (<http://ria.ru/world/20130222/924218913.html>, 31.3. 2013).

¹¹³ Etničtí rusové tvoří dvacet procent celkové populace Ukrajiny.

¹¹⁴ Export do Ruska činí 21, 8%, import z Ruska činí 25,5%.

¹¹⁵ Flot: Černomorskij flot (<http://flot.com/nowadays/structure/black/>, 30.3. 2013).

¹¹⁶ BBC: President Mikheil Saakashvili of Georgia, 27.9. 2012 (<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-19740960>, 31.3. 2013).

národních vojenských jednotek do Kosova, Afghánistánu a Iráku, kde její vojenské síly tvořily třetí nejpočetnější kontingent. Nabídnutí „Akčního plánu členství“ se mělo odehrát na summitu v Bukurešti, kterému však předcházela několikadenní válka s Ruskem, která byla vyvolána právě gruzínským útokem na Jižní Osetii (Nichol, 2009: 14-15).

Stejně jako v případě Ukrajiny se propagátorem myšlenky zapojení Gruzie do NATO stal americký prezident, který se i v případě Gruzie odvolával na nutnost podpořit tímto krokem probíhající demokratické reformy v zemi. Avšak rusko-gruzínský konflikt a nestabilní vnitrostátní situace v zemi, kdy jsou dva separatistické regiony Abcházie a Jižní Osetie uznávány Ruskem, ale také Venezuelou a Nikaraguou¹¹⁷ jako samostatné státy, představoval pro většinu evropských zemí velikou překážku k přijetí Gruzie do programu „Akční plán členství“.¹¹⁸ V současné době spolupráce mezi NATO a Gruzii nadále pokračuje a premiér Bidzina Ivanišvili na jaře tohoto roku definoval vstup do NATO a EU jako hlavní politické cíle země.¹¹⁹

Ruský negativní postoj vůči rozšíření Severoatlantické aliance o Gruzii částečně koresponduje s výše zmíněnými důvody v případě Ukrajiny. Rozšíření by znamenalo zjevné přiblížení aliance k ruským hranicím.¹²⁰ Taktéž nesmíme zapomínat na přístup k Černému moři, kdy Gruzie disponuje přes 300 km dlouhou pobřežní linií (Liščák, 2009: 274-277). Kromě toho Gruzie představuje podle některých odborníků strategicky nejdůležitější zemi v Zakavkazsku, jelikož spojuje jižní a severní Kavkaz, který náleží Rusku (Šmíd, 2006: 120). Hlavním problémem je však rusko-gruzínský konflikt ohledně Abcházie a Jižní Osetie. Alexandr Gluško oznámil, že přijetí Gruzie by mohlo přispět k zvýšení nestability v regionu, což by ohrožovalo celoevropskou bezpečnost, jelikož

¹¹⁷ Pravo: Priznanie suvereniteta Abchazii i Osetii? Est' I juridičeskei pomechi? 7.10. 2009 (<http://pravo.ru/interpravo/practice/view/18347/>, 31.3. 2013).

¹¹⁸ Steven Enlanger, Steven Lee Myers: NATO allies oppose Bush on Georgian and Ukraine, 3.4. 2008 (http://www.nytimes.com/2008/04/03/world/europe/03nato.html?pagewanted=all&_r=0, 30.3. 2013).

¹¹⁹ Forbes: Gruzija chočet vostanovit' otnošenija s Moskvoj i vstupit' v NATO, 14.3. 2013 (<http://www.forbes.ru/news/235626-gruziya-hochet-vosstanovit-otnosheniya-s-moskvoi-i-vstupit-v-nato>, 31.3. 2013).

¹²⁰ Gruzie má přes 700 km dlouhou hranici s Ruskem.

Rusko nadále bude chránit suverenitu Jižní Osetie a Abcházie.¹²¹ Můžeme si tedy sami domyslet, že v případě začlenění Gruzie do NATO a znovuoobnovení vojenského konfliktu by se již nejednalo o čistě rusko-gruzínský konflikt, nýbrž konflikt mezi Ruskem a NATO, což by mohlo zbořit veškeré předchozí výsledky společné spolupráce těchto dvou strategických partnerů.

6 Protiraketová obrana

6.1 Historické souvislosti

První myšlenky týkající se nutnosti vytvořit systém protiraketové obrany vznikly již v období druhé světové války, kdy Němci poprvé použili balistické rakety typu V-2. Avšak až v polovině dvacátého století, tedy v období gradujícího bipolárního konfliktu začíná docházet k reálným úspěchům v oblasti vývoje protiraketové obrany (Zolotarev, 2008). V šedesátých letech ve Spojených státech amerických vzniká několik protiraketových systémů, které měly sloužit jako obrana proti případné sovětské a později čínské agresi. V roce 1963 byl uskutečněn program na vytvoření systému Nike-X. V roce 1967 vzniká systém protiraketové obrany Sentinel, který byl v roce 1969 prezidentem Richardem Nixonem přejmenován na Safeguard (Pitschmann, 2005: 314-315). V Sovětském svazu se v roce 1960 uskutečnil první úspěšný pokus protiraketové obrany, kdy došlo k sestřelení útočné balistické rakety „Semjorka“ nebo-li R-7. O několik let později došlo k vybudování protiraketového systému A-35, jehož cílem bylo chránit Moskvu před americkými raketami (Pitschmann, 2005: 316).

Ve druhé polovině dvacátého století si Spojené státy americké uvědomily, že zdokonalování systému protiraketové obrany bude mít v budoucí perspektivě za následek zesílení závodu ve zbrojení, a navrhly tak omezení systémů protiraketové obrany (Pitschmann, 2005: 319). V roce 1972 Brežněv a Nixon podepsali Smlouvu o omezení systému protiraketové obrany, která o dva roky

¹²¹ Golos Ameriki: Vstuplenie Gruzii v NATO – ugroza evropejskoj bezopasnosti, 30.11. 2012 (<http://www.golos-ameriki.ru/content/russia-warns-nato-over-georgia/1555997.html>, 31.3. 2013).

později byla doplněna protokolem, na jehož základě se SSSR a USA zavázaly vlastnit pouze jeden systém protiraketové obrany na svém území.¹²²

Významnou událostí se stal rok 1983, kdy Ronald Reagan vyhlásil projekt Strategická obranná iniciativa (Strategic Defence Initiative), který však nikdy nebyl plně realizován. Systém měl zajistit ochranu USA a jejich spojenců před sovětskými balistickými raketami a můžeme ho považovat za předstupeň současných snah vytvořit „globální protiraketový systém“ (Suchý, 2004: 94).

V současné době je problematika systémů protiraketové obrany úzce spojena s problematikou zbraní hromadného ničení (ZHN). Hlavní hrozbu představují zejména balistické rakety¹²³ a střely s plochou dráhou letu¹²⁴, které jsou často považovány za hlavní nosiče jaderných zbraní, ale i ostatních ZHN. Hlavní problém spočívá zejména v rozšiřování těchto nosičů, které jsou v současné době vlastněny státy s nedemokratickými režimy a státy, které jsou zapleteny do regionálních konfliktů (Visingr, 2010: 108-110).

6.2 Protiraketový systém USA a cenný vklad evropských zemí

V roce 2001 Spojené státy americké jednostranně vystoupily ze Smlouvy o omezení systému protiraketové obrany z roku 1972. G. W. Bush toto rozhodnutí odůvodnil zastaralostí smlouvy, která již neodpovídá aktuálním potřebám a výzvám současného mezinárodního prostředí. Bush zdůraznil hrozbu v podobě mezinárodního terorismu a takzvaných „rogue states“, které jsou vlastníky balistických raket a představují tak přímou hrozbu pro USA a jejich spojence.¹²⁵ Krátce poté Spojené státy americké začaly uskutečňovat plán na vytvoření „globálního integrovaného systému protiraketové obrany“, jenž by byl rozmístěn

¹²² Armscontrol: Protokol k dogovoru meždu SSSR i SŠA ob ograničeenii sistem protivoraketnoj oborony, 3.7. 1974 (<http://www.armscontrol.ru/Start/Rus/docs/protocol.htm>, 31.3. 2013).

¹²³ Jedná se o raketu, která se pohybuje po balistické křivce. Rozlišují se zejména čtyři typy raket podle maximálního dostřelu. Existují tedy balistické rakety s krátkým dosahem (do 1000 km), se středním dosahem (1000-3000 km), s delším středním rozsahem (3000-5500 km) a mezikontinentální balistické rakety (nad 5 500 km). Na daný moment je ve světě více než dvacet zemí.

¹²⁴ Jejich dosah může být od 150 km až do 5 500 km, přičemž tento typ nosiče nemá pevně danou trajektorii, a proto je jejich sestřelení velice obtížné. V současné době tyto rakety vlastní USA, Rusko, Čína, Pákistán, Francie, VB, Německo, Španělsko, Švédsko, Indie, Jižní Korea, SAE, Izrael, JAR a podle některých údajů také Írán a KLDK.

¹²⁵ Office of the Under Secretary of Defense for Acquisition, Technology and Logistics: ABM Treaty: U.S. Withdrawal Statement, 13.12. 2001 (<http://www.acq.osd.mil/tc/treaties/abm/ABMwithdrawal.htm>, 31.3. 2013).

ve vzduchu, na moři, na zemi a případně i ve vesmíru. Hlavním cílem byla ochrana Spojených států a jejich spojenců před balistickými mezikontinentálními raketami, ale i raketami krátkého a středního doletu (Khol, 2006: 2).

Prvním krokem se stala instalace devíti antiraket na základně Fort Greely na Aljašce a dvou raket na Vanderbergově letecké základně v Kalifornii, které mají chránit území USA především před případným severokorejským útokem. V roce 2006 G. W. Bush proklamoval svůj záměr zřídit protiraketové areály v Polsku a České republice, které by měly sloužit jako obrana proti potenciální iránské agresi.¹²⁶

Po nástupu Baracka Obamy na post prezidenta USA došlo k přehodnocení plánu a snížení výdajů na systém protiraketové obrany, jelikož jako hlavní priorita byla stanovena stabilizace situace v Iráku a Afghánistánu (Abu-Eid, 2009: 132). Spojené státy však neupustily od myšlenky budovat „globální systém protiraketové obrany“. V roce 2009 nová americká administrativa v čele s Barackem Obamou prezentovala svůj plán takzvaného „Evropského fázového adaptivního přístupu“, který má sloužit k ochraně Evropy zejména před útokem, který by mířil z Blízkého východu. Americký program zahrnuje čtyři fáze, přičemž fáze 1 již byla úspěšně dokončena. Základ této fáze tvoří radar v Turecku na vojenské základně ležící v Malatyjské provincii ve městě Kürecik, které se nachází přibližně 700 km od iránsko-tureckých hranic, a americké válečné lodě, které jsou vybaveny systémem včasného varování Aegis a antiraketami typu SM-3 Block IA, SM-3 Block IB a využívají španělskou námořní základnu Rota (Göynü, 2013: 1-2). Vše je následně propojeno s řídicím střediskem na alianční základně Rammstein v Německu. Druhá fáze, která má být dokončena za dva roky, zahrnuje vybudování základny s radarem v Rumunsku a rozmístění antiraket typu SM-3 Block IB, které jsou schopné zasáhnout balistické rakety kratšího a středního doletu. Třetí fáze předpokládá vybudování další základny v Polsku, jejíž součástí bude radar a technologicky vyspělejší rakety typu SM-3 Block IIA. Poslední fáze, která má být dokončena do roku 2020 má zajistit vybavení polské a rumunské základny antiraketami

¹²⁶ Michael R. Gordon: U.S. is proposing European shield for Iran missiles, 22.5. 2006 (<http://www.nytimes.com/2006/05/22/world/middleeast/22missiles.html>, 31.3. 2013).

typu SM-3 Block IIB¹²⁷ (Péczei, 2012: 1-4). Spojené státy americké však před několika týdny informovaly, že nehodlají realizovat čtvrtou fázi svého plánu kvůli zvyšujícímu se riziku jaderného konfliktu s KLDK a nutnosti investovat do systému protiraketové obrany, který se nachází v Kalifornii a na Aljašce, kde je již rozmístěno 30 antiraket, přičemž USA mají v úmyslu rozmístit dalších 14 antiraket.¹²⁸

Je nutné dodat, že s USA spolupracují i další členové NATO. Velká Británie přistoupila na modernizaci radarové stanice ve Fylingdales, tak aby byla kompatibilní s americkým protiraketovým systémem. Stejný krok pak učinilo Dánsko, které poskytlo radarovou základnu v Grónsku (Khol, 2006: 2). Kromě toho se v roce 2011 rozhodlo Nizozemsko přispět k evropské bezpečnosti modernizací svých protiraketových systémů.¹²⁹ Francie pak pokračuje ve vývoji systému včasného varování k zachycení vypálených balistických střel.¹³⁰

6.3 Protiraketový systém NATO

V roce 2002 byla na summitu v Praze poprvé diskutována otázka vybudování teritoriálního protiraketového systému, který by chránil celé území Aliance. Na summitu bylo přijato rozhodnutí vypracovat odbornou studii na toto téma. Studie obsahující deset tisíc stran, která byla zpracována pod vedením americké společnosti „Science Applications International Corporation“, potvrdila zkonstruování takového systému jako za technicky realizovatelný projekt.¹³¹ Klíčovým prvkem severoatlantické teritoriální protiraketové obrany by měl být zejména americký protiraketový systém, který má být vybudován v Evropě.

Na summitu v Lisabonu v roce 2010 představitelé členských států potvrdili svůj záměr vybudovat protiraketový systém, který by chránil celé alianční území.

¹²⁷ Význam těchto antiraket spočívá ve schopnosti zasáhnout mezikontinentální balistické střely, zatímco možnosti antiraket typu SM-3 Block IIA při sestřelování mezikontinentálních balistických střel jsou velice omezené.

¹²⁸ Phil Stewart, David Alexander: U.S. to bolster missile defense to counter North Korea threat, 15.3. 2013 (<http://news.yahoo.com/u-bolster-missile-defenses-counter-north-korea-threat-171256313.html>, 31.3. 2013).

¹²⁹ Ria Novosti: Netherlands to join NATO missile defense program, 28..9. 2011 (http://en.rian.ru/military_news/20110928/167228879.html, 31.3. 2013).

¹³⁰ NATO: Ballistic missile defense, 8.5. 2012 (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49635.htm, 31.3. 2013).

¹³¹ NATO: NATO missile feasibility study results delivered (<http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-048e.htm>, 31.3. 2013).

Představitelé NATO zejména zdůraznili význam americké protiraketové obrany a realizaci „Evropského fázového adaptivního přístupu“. NATO potvrdilo svůj úmysl integrovat americký systém protiraketové obrany do svých struktur. Kromě toho Aliance taktéž vyjádřila zájem spolupracovat s Ruskem na tomto projektu.¹³²

Významného úspěchu bylo pak dosaženo v roce 2010, když došlo ke vzájemnému propojení jednotlivých systémů protiraketové obrany některých členských zemí. Na základě toho je v současné době NATO schopné využívat takzvanou protiraketovou obranu bojiště, která může eliminovat balistické rakety s dosahem do 3 000 km. Tento systém však může zatím sloužit pouze k obraně vojáků na bojišti.¹³³ V roce 2012 v rámci summitu v Chicagu NATO opětovně vyjádřilo svůj zájem spolupracovat s Ruskem, přičemž zdůraznilo, že protiraketový systém NATO nebude namířený proti Rusku.¹³⁴

6.4 Dva odlišné přístupy k protiraketové obraně

Ještě za dob Sovětského svazu se Moskva obávala oslabení svého jaderného potenciálu v důsledku budování systému protiraketové obrany, který by mohl značným způsobem oslabit jaderný potenciál země. V současné době Rusko požaduje od NATO a USA pevné záruky toho, že systém nebude namířený proti Rusku. Ruští vojenští experti již několikrát vyjádřili názor, že americký systém protiraketové obrany rozmístěný v Evropě, může sloužit k zachycování ruských raket. Kromě toho by podle některých analytiků mohlo dojít k nahrazení obranných antiraket za útočné balistické střely, což by mohlo ohrozit území Ruska. Ruští experti také poukazují na nepoměr mezi íránskými útočnými schopnostmi a obranným potenciálem plánované protiraketové obrany, čímž oponují tvrzením, že systém má sloužit především k zachycování raket, které by byly vypuštěny Íránem (Vajc, 2013: 7-9).

¹³² NATO: Lisbon Summit Declaration, 20.11. 2010 (http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=en&submit.x=9&submit.y=6, 31.3. 2013).

¹³³ NATOAKTUAL: NATO pomalu rozevívá protiraketový deštník, zatím chrání vojáky v boji, 9.2. 2011 (http://www.natoaktual.cz/nato-pomalu-rozevira-protiraketovy-destnik-zatim-chrani-vojaky-v-boji-132-na-zpravy.aspx?c=A110210_212342_na_zpravy_m02, 31.3. 2013).

¹³⁴ NATO: Chicago summit declaration, 20.5. 2012 (http://www.nato.int/cps/en/SID-B157E428-A26C298A/natolive/official_texts_87593.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=en&submit.x=8&submit.y=8, 31.3. 2013).

Otázka protiraketové obrany v posledních letech přinášela nejostřejší diskusi mezi Ruskem-USA a Ruskem-NATO. Ruští představitelé již několikrát pohrozili protiopatřeními v případě nepředložení právních garancí ze strany USA a NATO. Například v roce 2011 prezident Dmitrij Medveděv pohrozil radarem a balistickými raketami, které se nachází v Kaliningradu.¹³⁵

NATO však nepřestává zdůrazňovat, že protiraketový systém nepředstavuje žádnou hrozbu pro Rusko. Generální tajemník Anders Fogh Rasmussen taktéž zdůraznil, že záruky, které Rusko tolik požaduje, jsou již zaneseny v „Ustavujícím aktu“ z roku 1997, kde se obě strany zřekly použití síly a hrozby ve vzájemných vztazích. NATO taktéž nabídlo Rusku spolupráci na projektu prostřednictvím otevřenosti a výměny veškerých informací týkajících se budovaného protiraketového systému. Dále generální tajemník nabídl možnost uskutečňovat společná cvičení v rámci protiraketové obrany a v poslední řadě navrhl budoucí vizi propojení ruského a severoatlantického protiraketového systému, které by byly schopné kooperovat a vyměňovat si informace.¹³⁶ I když v roce 2012 skutečně došlo k uskutečnění společného cvičení systému Protiraketové obrany bojiště, Rusko má zcela odlišné představy o budoucí spolupráci.¹³⁷ Rusko především navrhuje vybudování jednotného systému protiraketové obrany, který by spadal pod velení Ruska i NATO, což však rezolutně odmítá Severoatlantická aliance, jelikož by to zvýšilo závislost Aliance na Rusku.¹³⁸ Rusko by tak totiž získalo rovnoprávné postavení s členy NATO v rámci aliančního systému protiraketové obrany. Moskva by získala právo rozhodovat o fungování celého systému nebo dokonce o vypuštění antiraket.¹³⁹

¹³⁵ BBC: Moskva grozit voenno-techničeskimi merami v otvet na PRO, 17.4. 2012 (http://www.bbc.co.uk/russian/international/2012/04/120417_ulianovsk_base_pshel.shtml, 1.4. 2013).

¹³⁶ Anders F. Rasmussen: NATO and Russia can defend together, 5.12. 2011 (http://www.nytimes.com/2011/12/06/opinion/nato-and-russia-can-defend-together.html?_r=1&scp=4&sq=missile%20defense&st=cse, 1.4. 2013).

¹³⁷ NATO: NATO and Russia hold theatre missile defence exercise, 26.3. 2012 (http://www.nato.int/cps/ru/natolive/news_85685.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=en&submit.x=17&submit.y=2, 1.4. 2013).

¹³⁸ RIA Novosti: Joint Russia-NATO missile shield inefficient, 27.3. 2013 (<http://en.ria.ru/russia/20130327/180286769.html>, 1.4. 2013).

¹³⁹ Petr Suchý: NATO, Rusko a protiraketová obrana: hra pokračuje, 13.6. 2011 (http://www.natoaktual.cz/nato-rusko-a-protiraketova-obrana-hra-pokracuje-ftq-na_analyzy.aspx?c=A110613_212758_na_analyzy_m02, 18.4. 2013).

Negativní postoj Ruska vůči plánovanému protiraketovému štítu pokračuje i přes „ústupek“ Spojených států amerických vzdát se realizace čtvrté fáze.¹⁴⁰ Zástupce prezidenta Jurij Ušakov mimo jiné potvrdil, že Rusko nadále požaduje záruky ze strany USA a NATO z důvodů stále trvajících obav týkajících se možnosti oslabení svého jaderného potenciálu systémem protiraketové obrany.¹⁴¹

Závěr

Cílem mé práce byla analýza klíčových témat vzájemných vztahů Ruska a NATO, přičemž za klíčová témata považuji boj proti terorismu, rozšiřování NATO, budování systému protiraketové obrany a problematiku jaderných zbraní. Na základě analýzy těchto klíčových témat jsem se pokusil zhodnotit kvalitu současných oboustranných vztahů Ruska a NATO. V rámci jednotlivých témat jsem se snažil zaměřit jak na spolupráci, tak na potíže, které vznikají ve vztazích Ruska a NATO.

V případě rozšiřování Aliance není možné mluvit o spolupráci mezi Ruskem a NATO. Zatímco NATO považuje rozšiřovací proces za významný faktor k zajištění bezpečnosti severoatlantického prostoru a za faktor, který bude přispívat k rozšiřování a upevňování demokratických principů, Rusko vnímá expanzi NATO jako ohrožení vlastních zájmů. Negativní postoj vůči rozšiřování vyjadřují bývalí i současní ruští političtí představitelé. Pro Rusko se nejcitlivější otázkou stalo zejména začlenění postsovětských republik do Organizace Severoatlantické smlouvy. Proto se ve své práci velice stručně věnuji potenciálním kandidátům, kterými jsou Ukrajina a Gruzie. Rusko se snaží ovlivňovat proces rozšiřování Aliance, aniž by usilovalo o začlenění do této organizace. Dle mého názoru je nutné si uvědomit, že přijímání nových

¹⁴⁰ Jedná se o čtvrtou fázi „evropského fázového adaptivního přístupu“, kdy měly být v Polsku a Rumunsku rozmístěny rakety typu SM-3 Block IIB. Pro Rusko byla tato fáze nejproblematictější kvůli schopnosti antiraket zasáhnout z Ruska vypálené mezikontinentální střely. Spojené státy však odmítají, že by se jednalo o ústupek vůči Rusku a svůj krok odůvodňují přehodnocením hrozeb a rozhodnutím zesílit obranu území USA rozmístěním antiraket na západním pobřeží země proti případnému útoku ze strany KLDK.

¹⁴¹ BBC: V NATO govorat o sovместnoj PRO s Rossiej, 1.4. 2013 (http://www.bbc.co.uk/russian/russia/2013/04/130401_vershbow_antimissile_shield.shtml, 1.4. 2013).

evropských členů je základním kamenem organizace, což je zakotveno v článku 5 Washingtonské smlouvy. Proto by Rusko tento proces mělo plně respektovat. Rusko by se taktéž mělo vyhnout zastrašovací a vyděračským metodám ve snaze zabránit budoucímu rozšiřování. Rusko musí naopak usilovat o navázání kooperativních a přátelských vztahů se svými sousedy, protože jedině pokud bude Rusko okolními zeměmi, jako jsou například Gruzie a Ukrajina, vnímáno jako perspektivní a stabilní partner, bude možné zabránit přiblížení NATO k ruským hranicím. Tyto státy by mohly získat bezpečnostní záruky ze strany Ruska a neusilovaly by následně o vstup do Aliance. V poslední řadě považují označení procesu rozšiřování NATO za vnější hrozbu pro Rusko a zanesení této problematiky do vojenské doktríny Ruské federace za pozůstatek studené války.

V případě otázky systému protiraketové obrany můžeme pozorovat snahu o spolupráci. Stejně jako v případě problematiky jaderných zbraní, i zde hrají významnou roli rusko-americké vztahy, jelikož protiraketový systém USA se má stát nedílnou součástí plánovaného systému protiraketové obrany NATO. V dané otázce je však velice těžké najít mezi NATO a Ruskem konsenzus. Členové Aliance deklarují, že systém má sloužit k ochraně severoatlantického prostoru před případnými útoky ze strany nedemokratických států, které jsou označovány jako takzvané „rogue states“, přičemž NATO taktéž vyjádřilo svůj zájem o spolupráci s Ruskem v dané oblasti. Rusko se však obává, že budovaný protiraketový systém by mohl být namířený proti ruským jaderným silám. Rusko v dané otázce usiluje o získání maximálního vlivu, kdy je pro Rusko nejpříjemnější možností vytvoření společného systému protiraketové obrany, přičemž by disponovalo stejným postavením v rámci celého systému jako členské země NATO. Současný generální tajemník NATO však tento návrh rezolutně odmítá. Představitelé Aliance se obávají, že by se tímto krokem Severoatlantická aliance mohla dostat do částečné závislosti na Rusku. Při řešení vzájemných neshod v dané otázce nebude lehké najít jednotnou vývojovou linii. Petr Suchý mimo jiné zdůrazňuje, že není zcela jasné, zda má

Rusko opravdu zájem podílet se na vybudování protiraketového systému NATO, nebo pouze usiluje o zbrzdění celého procesu.¹⁴²

Jaderné zbraně zůstávají do jisté míry symbolem síly stejně jako v období studené války a jejich odstrašující vliv nadále hraje významnou roli v současných mezinárodních vztazích. Ve své práci jsem identifikoval dva aspekty týkající se jaderných zbraní. Za prvé se jedná o snižování již existujícího jaderného arzenálu, za druhé se jedná o snahu zabránit proliferaci jaderných zbraní.

NATO oficiálně deklaruje svůj záměr snižovat jaderný arzenál a předkládá dokonce budoucí vizi „Světa bez jaderných zbraní“, přičemž je pro něj nutnou podmínkou zapojení Ruska do tohoto procesu. Pro Rusko však jaderné zbraně představují záruku vlastní suverenity a artefakt moci. Rusko se velice odmítavě staví především k otázkám týkajícím se taktických jaderných zbraní, přičemž požaduje, aby Spojené státy americké stáhly veškeré své jaderné zbraně z evropského kontinentu. Je však nutné zdůraznit, že v rámci samotné NATO neexistuje shoda v otázce amerických jaderných zbraní v Evropě. Domnívám se, že síla jaderných zbraní hraje v současných mezinárodních vztazích klíčovou roli, a proto v blízké budoucnosti nemůžeme očekávat výraznějšího pokroku ve snižování taktických jaderných zbraní. V případě druhého aspektu Rusko zdůrazňuje, že „intervenční politika západu“ nutí některé země usilovat o získání jaderných zbraní, které mohou zaručit zachování jejich suverenity. Ve své práci uvádím příklad KLDŘ, kde jaderné zbraně umožňují udržovat v zemi zcela nedemokratický režim a vést agresivní rétoriku vůči Spojeným státům americkým a jejich spojencům.

Posledním klíčovým tématem, které jsem ve své práci analyzoval byl boj proti terorismu, který do jisté míry představuje jednotící element vztahů Ruska a NATO. Pragmatické cíle obou aktérů a globální hrozba v podobě terorismu pobízí oba aktéry k nalézání konsenzu v dané problematice, což přináší reálné výsledky. Oba aktéři pravidelně uskutečňují společná protiteroristická cvičení, prohlubují vědecko-technickou spolupráci a Rusko se podílí společně s Aliancí

¹⁴² Petr Suchý: NATO, Rusko a protiraketová obrana: hra pokračuje, 13.6. 2011 (http://www.natoaktual.cz/nato-rusko-a-protiraketova-obrana-hra-pokracuje-ftq-na_analyzy.aspx?c=A110613_212758_na_analyzy_m02, 19.4. 2013).

na stabilizaci situace v Afghánistánu. I přesto zde však můžeme zaznamenat nedůvěru směřující zejména ze strany Ruska, kdy ruská strana s nedůvěrou přihlíží k aktivitám NATO v Afghánistánu či v okolních středoasijských republikách, kdy například poukazuje na neefektivitu NATO v boji proti pašování narkotik. Dle mého názoru by však boj proti terorismu měl nadále zůstat spojujícím prvkem Ruska a NATO, přičemž by do značné míry fungující kooperace v dané oblasti měla sloužit jako příklad i pro ostatní odvětví spolupráce Rusko-NATO.

Domnívám se, že významnou roli ve vzájemných vztazích Rusko-NATO hraje historický faktor. Několik desítek let trvající antipatie a nevraživost mezi NATO a Sovětským svazem během studené války má za následek neschopnost obou aktérů vytvořit společnou budoucí vývojovou linii. Ve vztazích obou aktérů chybí pevné základy, na kterých by bylo možné budovat stabilní partnerství. Tyto základy však nemohou být vytvářeny bez vzájemné důvěry, která oběma aktérům chybí. I když oba aktéři prohlašují, že usilují o užší spolupráci, nesmíme opomenout, že Rusko podle vojenské doktríny nadále některé aktivity Aliance považuje za ohrožení vlastní národní bezpečnosti. Dle mého názoru od konce studené války uplynulo příliš málo času, abychom mohli mluvit o pevných kooperativních vztazích mezi NATO a Ruskem. Uvažování z předešlých let se musí stát historickou zkušeností a nesmí ovlivňovat současné vztahy. Je naprosto nezbytné, aby ve vztazích Rusko-NATO zmizela tendence stavět se do opozice vůči tomu druhému. Oba aktéři musí usilovat o nalézání konsensu, jelikož se domnívám, že spolupráce založena jen na kompromisech by byla předem odsouzena k neúspěchu.

Seznam použité literatury a pramenů

Abu-Eid, Ramzi: 2009. Protiraketová obrana. In: Kozák, Kryštof a kol.: *Zahraniční politika USA na začátku 21. století*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky.

Alexander, David – Stewart, Phill: 2013. U.S. to bolster missile defenses to counter North Korea threat. *Yahoo News*. 15. 3. 2013 (<http://news.yahoo.com/u-bolster-missile-defenses-counter-north-korea-threat-171256313.html>, 31.3. 2013).

Anděl, Petr: 2012. Rozšířením NATO ke globálnímu vládnutí. Americký pohled na vstup České republiky, Polska a Maďarska do aliance. Praha: Karolinum.

Arbatov, Aleksej: 2010. Taktičeskoe jadernoe oružie – problemy i rešenija. *Moskovskij centr Karnegi*. 5.5. 2010 (<http://www.carnegie.ru/2012/12/28/imf-on-overinvestment-in-china/fbdm>, 23.3. 2013).

Armscontrol: 1974. Protokol k Dogovoru meždu Sojuzom Socialističeskich Respublik i Soedinennymi Štatami Ameriki ob ograničenie sistem protivoraketnoj oborony. 3.7. 1974 (<http://www.armscontrol.ru/Start/Rus/docs/protocol.htm>, 31.3. 2013).

Asmus, D. Ronald: 2006. Contain Iran: Admit Israel to NATO. *The Washington Post*. 21.2. 2006 (<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/02/20/AR2006022001121.html>, 29.3. 2013).

Barany, Zoltan: 2003. *The Future of NATO Expansion. Four case studies*. New York: Cambridge University Press.

Bechenštipur, Chasan: 2013. Mnenie Putina o jadernoj politike RF. *Inosmi*. 4.2. 2013 (<http://inosmi.ru/world/20130204/205446871.html>, 24.3. 2013).

Bering, Helle: 2001. The New, Bigger NATO: Fears v. Facts. *Policy review* (2) 106, s. 3-12.

Bešov, Ajzatbek: Afganskoe oružie NATO možet povredit' Centralnoj Azii. *BBC Russkaja služba*. 18.6. 2012

(http://www.bbc.co.uk/russian/international/2012/06/120510_nato_arms_central_asia.shtml, 20.3. 2013).

Bulyčev, Georgij – Voroncov, Aleksandr: 2007. Severnaja Koreja – opyt jadernogo rasprostraneniya. In: Arbatov, Aleksej (ed.): *U jadernogo poroga – uroki jadernych krizisov Severnoj Koreii i Irana dla režima nerasprostraneniya*, s. 16-33.

Cassata, Peter: 2008. NATO says „NO“ to Georgia and Ukraine...for now. *Atlantic Council*. 5.12. 2008 (http://www.acus.org/new_atlanticist/nato-says-no-georgia-ukraine-for-now, 27.3. 2012).

Cowell, Alan: 2005. After coordinated bombs, London is stunned, bloodied and stoic. *The New York Times*. 7.7. 2005 (http://www.nytimes.com/2005/07/07/international/europe/07cnd-explosion.html?pagewanted=all&_r=1&, 6.3. 2013).

Clarc, David: 2011. Libyan intervention was a success, despite the aftermath's atrocities. *The Guardian*. 28.10. 2011 (<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/oct/28/intervention-libya-success>, 24.3. 2013).

Eggert, Konstantin: 2011. One step forward.... *NATO Review*. 8.8. 2011 (http://www.nato.int/docu/review/2011/NATO_Russia/Step-forward/EN/index.htm, 17.2. 2013).

ElBaradei, Mohamed: 2005. „Al-Qaida also wants the Bomb“. *Spiegel*. 21.2. 2005 (<http://www.spiegel.de/international/spiegel/spiegel-interview-with-mohamed-elbaradei-al-qaida-also-wants-the-bomb-a-343030.html>, 21.3. 2013).

Erlanger, Steven – Myers L. Steven: 2008. NATO Allies Oppose Bush on Georgia and Ukraine. *The New York Times*. 3.4. 2008 (http://www.nytimes.com/2008/04/03/world/europe/03nato.html?pagewanted=all&_r=1&, 30.3. 2013).

Feltham, G. Ralph: 2003. Příručka diplomata. Praha: Sociologické nakladatelství.

Fidler, Jiří – Mareš, Petr: 1997. Dějiny NATO. Praha: Ladislav Horáček-Paseka.

Flockart, Trine – Kristensen, S. Kristian: 2008. NATO and global partnership: to be global or to act globally? Kodaň: DIIS.

Gaddis, L. John: 2006. Studená válka. Praha: Slovart.

Georgijev, Vladimir – Georgijeva, Natalja – Orlov, Aleksandr – Sivochina, Taťjana: 2009. Istorija Rossii. Moskva: Prospekt.

Gordon, R. Michael: 2006. U.S. Is Proposing European Shield for Iran Missiles. *The New York Times*. 22.5. 2006
(<http://www.nytimes.com/2006/05/22/world/middleeast/22missiles.html>, 31.3. 2013).

Gricenko, Olga: 2012. „Nerealističnye uslovija“. *Vzglad*. 10.10. 2012
(<http://www.vz.ru/politics/2012/10/10/601875.html>, 29.3. 2013).

Gruško, Alexandr: Intervju postojannogo predstavitela Rossijskoj Federacii pri NATO A.V. Gruško radiokompanii „Golos Rossii“. 6.3. 2013
(http://www.mid.ru/bdomp/Brp_4.nsf/arh/3ADBB7F493A3BDA644257B27002C82B5?OpenDocument, 11.3. 2013).

Göynü, C. Burcu: 2013. Current Ballistic Missile Defense Program and Discussions in Turkey. *Institut für Friedensforschung und Sicherheitspolitik an der Universität Hamburg* (<http://www.ifsh.de/IFAR/pdf/IFAR%20FactSheet%20-%20NATO%20Missile%20Defense%20System%20and%20Turkey.pdf>, 31.3. 2013).

Hamilos, Paul: 2007. The worst Islamic attack in European history. *The Guardian*. 31.10. 2007 (<http://www.guardian.co.uk/world/2007/oct/31/spain>, 6.3. 2013).

Harris, Kent: 2010. NATO allies want U.S. nuclear weapons out of Europe. *Stars and Stripes*. 3.3. 2010 (<http://www.stripes.com/news/nato-allies-want-u-s-nuclear-weapons-out-of-europe-1.99637>, 22.3. 2013).

Heninen: 1948. The Agreement of Friendship, Cooperation, and Mutual Assistance between The Union of Soviet Socialist Republics and The Republic of Finland, 6.4. 1948 (http://heninen.net/sopimus/1948_e.htm, 26.2. 2013).

Hodáč, Jan – Strejček, Petr: 2008. Politika Ruské Federace v postsovětském prostoru. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

Horák, Slavomír: 2005. Střední Asie mezi Východem a Západem. Praha: Karolinum.

Charbonneau, Louis: 2013. New sanction on North Korea may be tougher, but impact in doubt. *Reuters*. 8.3. 2013 (<http://www.reuters.com/article/2013/03/08/us-korea-north-sanctions-idUSBRE92715Z20130308>, 23.3. 2013).

Jovanovic, Zivadin: 2012. 13 years since NATO aggression against Serbia: Violation of Human rights of Serbs in the Province of Kosovo and Metohija. *Global Research*. 10.2. 2012 (<http://www.globalresearch.ca/13-years-since-nato-aggression-against-serbia-violation-of-human-rights-of-serbs-in-the-province-of-kosovo-and-metohija/29687>, 24.3. 2013).

Kajmakov, Anton: 2002. Rossiya protiv rasshirenija NATO! *Český rozhlas*. 18.11. 2002 (<http://www.radio.cz/ru/rubrika/radiogazeta/-rossiya-protiv-rasshireniya-nato->, 29.3. 2013).

Kennan, George: 1947. The Source of Soviet Conduct. *The History Guide* (<http://www.historyguide.org/europe/kennan.html>, 26.2. 2013).

Khol, Radek: 2006. Protiraketová obrana a Česká republika. Argumenty namísto mýtů a emocí. *Ústav mezinárodních vztahů Praha*. 7.10. 2006 (<http://www.dokumenty-iir.cz/PolicyPapers/rkhol2006ProtiraketovaObranaaCR.pdf>, 31.3. 2013).

Klevemann, Lutz: 2003. The new great game: blood and oil in Central Asia. New York: Grove Press.

Klímková, Adriana – Dokulilová, Veronika: 2010. Geopolitika rozšiřování NATO. *Global Politics*. 15.7. 2010 (<http://www.globalpolitics.cz/clanky/geopolitika-rozsirovani-nato>, 27.3. 2010).

Koen, Stiven: 2013. My nachodimsa v dvuch šagach ot novoj choločnoj vojny. *Inosmi*. 17.12. 2012 (<http://inosmi.ru/world/20121217/203436692.html>, 16.2. 2013).

Kremlin: 2010. Dogovor meždu Rossijskoj Federaciej i Soedinennymi Štatami Ameriki o merach po dalnejšemu sokrašeniju i ograničeniju strategičeskich nastupatelnych vooruženij, 8.4. 2010 (http://www.kremlin.ru/ref_notes/512, 19.4. 2013).

Kremlin: 2010. Voennaja doktrina Rossijskoj Federacii, 5.2. 2010 (http://www.kremlin.ru/ref_notes/461, 17.4. 2013).

Kristensen, Hans: 2011. 10 NATO countries want more transparency for non-strategic nuclear weapons. *Strategic Security Bloc*. 24.4. 2011 (<http://blogs.fas.org/security/2011/04/natoproposal/>, 22.3. 2013).

Kříž, Zdeněk: 2006. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové bezpečnostní prostředí*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

Laryš, Martin: 2006. Ukrajina. In: Šmíd, Tomáš – Kuchyňková, Petra (ed.): *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, s.68-88.

Lavrov, Sergej: 2012. Obsuždat' vooruženie možno posle vyvoda oružija SŠA iz Evropy. *RIA Novosti*. 19.4. 2012 (http://ria.ru/defense_safety/20120419/629958097.html, 23.3. 2013).

Lavrov, Sergej: 2013. Intervju S. Lavrova telekanalu "Rossija 1". *Youtube*. 10.2. 2013 (<http://www.youtube.com/watch?v=ZXL3FYBvr8o>, 14.2. 2013).

Lavrov, Sergej: 2013. SŠA ne mogut v odinočku sdelat' što-libo v Afganistane. *RIA Novosti*. 10.2. 2013 (<http://ria.ru/world/20130210/922160672.html>, 11.3. 2013).

Leichtová, Magdaléna: 2009. Integrační procesy v postsovětském prostoru: role Ruské federace v integračních procesech v oblasti Baltského a Černého moře. In: Waisová, Šárka a kol.: *Regionální integrační procesy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 183-205.

Lekic, Slobodan: 2012. Rossija ostro kritikuet plan NATO po vyvodu vojsk iz Afganistana. *Inosmi*. 19.4. 2012
(<http://www.inosmi.ru/india/20120419/190817243.html>, 20.3. 2013).

Leonard, Mark – Popescu, Nicu: 2007. A Power Audit of EU-Russia Relations. London: European Council on Foreign Relations.

Luce, Edward: 2013. Amerikanskoe i rossijskoe jadernoe oružie. *Inosmi*. 18.2. 2013 (<http://inosmi.ru/russia/20130218/206028706.html>, 21.3. 2013).

Liščák, Vladimír: 2009. Státy a území světa. Praha: Libri.

Luft, Gal – Korin, Anne: 2004. Terrorism Goes to Sea. *Foreign Affairs* 86 (6), s. 61-71.

Majstr, Jiří – Mundil, Stanislav: 2007. Washington mezi Seinou a Temží. Prezident-Spojenci-Média. Praha: Triton.

Marek, Jan: 2006. Dějiny Afghánistánu. Praha: Lidové noviny.

Mareš, Miroslav: 2010. Terorismus. In: Smolík, Josef – Šmíd, Tomáš a kol.: *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, s. 115-142.

Masters, Jonathan: 2013. Al-Shabaab. *The Council on Foreign Relations*. 5.2. 2013 (<http://www.cfr.org/somalia/al-shabaab/p18650>, 11.3. 2013).

Mastný, Vojtěch: 2001. Studená válka a sovětský pocit nejistoty. Stalinova léta 1947-1953. Praha: Aurora.

Mika, J. Otakar – Říha, Milan: 2011. Ochrana obyvatelstva před následky použití zbraní hromadného ničení. Brno: Trivis.

Miller, Franklin – Schake, Kori – Robertson, George: 2010. Germany Opens Pandora's Box. *Centre for European Reform*. 8.2. 2010
(http://mail.gees.org/files/documentation/09032010173635_Documen-07786.pdf, 22.3. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí ČR: 2011. Aktivní spolupráce, moderní obrana, 7.4. 2011
(http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika/bezpecnostni_strategie_cr/aktivni_spoluprace_moderni_obrana.html, 19.4. 2013).

Nálevka, Vladimír: 2003. Studená válka .Praha: Triton.

Nálevka, Vladimír: 2010. Horké krize studené války. Praha: Vyšehrad.

NATO: 1995. Study on NATO Enlargement, 3.9. 1995
(http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_24733.htm, 19.4. 2013).

NATO: 1999. Příručka NATO. Brusel: Informační a tisková kancelář NATO.

NATO: 2001. Příručka NATO. Brusel: Informační a tisková kancelář NATO.

NATO: 2010. Active Engagement, Modern Defence, 19.11. 2010
(http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm, 19.4. 2013).

NATO: 2012. Chicago Summit Declaration, 20.5. 2012
(<http://www.chicagonato.org/chicago-summit-declaration-news-40.php>, 21.3. 2013).

NATO: 2012. Deterrence and Defence Posture Review, 20.5. 2012
(http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87597.htm?mode=pressrelease, 19.4. 2013).

NATO: 2012. Obzor sderživanja i oborony, 20.5. 2012
(http://www.nato.int/cps/en/SID-6E03C6ED-F85BBDF2/natolive/official_texts_87597.htm?blnSublanguage=true&selectedLocale=ru&submit.x=12&submit.y=9&submit=select, 19.4. 2013).

NATO Briefing: 2011. Countering Terrorism. Brusel: NATO Public Diplomacy Division
(http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_09/20110905_NATO_Briefing_Countering_Terrorism_EN.pdf, 8.3. 2013).

NATO Briefing: 2011. Tackling new security challenges. Brusel: NATO Public Diplomacy Division.

NATO Briefing: 2012. Borba s novymi vyzovami bezopasnosti. Brusel: NATO Public Diplomacy Division
(http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120530_new_security_challenges_rus.pdf, 5.3. 2013).

NATO-Russia Council: 1997. Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security Between NATO and The Russia Federation, 27.5. 1997
(http://www.nato-russia-council.info/media/59451/1997_nato_russia_founding_act.pdf, 27.2. 2013).

NATO-Russia Council: 2002. Rome Declaration. NATO-Russia Relations: A New Quality, 28.5. 2002 (http://www.nato-russia-council.info/media/69549/2002.05.28_nrc_rome_declaration.pdf, 27.2. 2013).

NATO-Russia Council: 2004. NRC Action Plan on Terrorism, 9.12. 2004
(http://www.nato-russia-council.info/media/59703/2004.12.09_nrc_action_plan_on_terrorism.pdf, 8.3. 2013).

NATO-Russia Council: 2010. NRC Joint Statement, 20.11. 2010
(http://www.nato-russia-council.info/media/59883/2010.11.20_nrc_joint_statement_lisbon.pdf, 10.3. 2013).

NATO-Russia Council: 2011. NRC Action Plan on Terrorism, 15.4. 2011
(http://www.nato-russia-council.info/media/62581/2011.04.15_nrc_action_plan_on_terrorism.pdf, 8.3. 2013).

Nelson, S. Eric: 2012. Maritime Terrorism and Piracy: Existing and Potential Threats. *Global Security Studies* 3 (1), s. 15-28.

Nichol, Jim: 2009. Georgia. In: Morelli, Vincent a kol.: *NATO Enlargement: Albania, Croatia, and Possible Future Candidates*. Washington: Congressional Research Service, s. 14-17 (<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34701.pdf>, 20.3. 2013).

Office of the Under Secretary of Defense for Acquisition, Technology and Logistics: 2001. ABM Treaty: U.S. Withdrawal Statement. 13.12. 2001 (<http://www.acq.osd.mil/tc/treaties/abm/ABMwithdrawal.htm>, 31.3. 2013).

OON: 2004. Sovet bezopasnosti – rezolucija 1566 (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/542/84/PDF/N0454284.pdf?OpenElement>, 19.3. 2013).

Péczeli, Anna: 2012. Phased Adaptive Approach – Prospect for US-Russian Cooperation in the Framework of the Ballistic Missile Defense System in Europe. In: Majer, Marian – Ondrejcsák, Róbert – Tarasovič, Vladimír (ed.): *Panorama of global security environment*. Bratislava: CENAA, s. 169-186.

Pitschmann, Vladimír: 2005. Jaderné zbraně: nejvyšší forma zabíjení. Praha: Naše vojsko.

Polских, Vladislav: NATO prodvigaetsa v Sredniju Aziju. *ATRINFO* (http://www.atrinfo.ru/commentary/Central_Asia.html, 20.3. 2013)

Primakov, Jevgenij: 1999. Gody v bolšoj politike. Moskva: Soveršenno sekretno.

Primakov, Jevgenij: 2009. Svet bez Ruska? Praha: Ottovo nakladatelství.

Rasmussen, F. Anders: 2011. NATO and Russia Can Defend Together. *The New York Times*. 5.12. 2012 (http://www.nytimes.com/2011/12/06/opinion/nato-and-russia-can-defend-together.html?_r=1&scp=4&sq=missile%20defense&st=cse, 1.4. 2013).

- Rogozin, Dmitrij: 2009. NATO točka RU. Moskva: Eksmo.
- SIPRI Yearbook: 2012. Armaments, Disarmament and International Security. Stockholm: Oxford University Press.
- Soukup, Josef: 2003. Quo Vadis, Putine? Praha: Riopress.
- Souleimanov, Emil: 2003. Rusko-americké vztahy, východní rozšíření NATO a společný boj proti terorismu. *Asociace pro mezinárodní otázky*. 15.3. 2003 (<http://www.amo.cz/publikace/rusko-americke-vztahy-vychodni-rozsireni-nato-a-spolecny-boj-proti-terorismu.html>, 29.3. 2013).
- Strašík, Lukáš: 2009. Zeman: Gruzie a Ukrajina do NATO nepatří, Izrael ano. *Česká televize*. 8.3. 2009 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/47861-zeman-gruzie-a-ukrajina-do-nato-nepatri-izrael-ano/>, 19.4. 2013).
- Suchý, Petr: 2004. Reagan a říše zla. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Suchý, Petr: 2011. NATO, Rusko a protiraketová obrana: hra pokračuje. *Natoaktual*. 13.4. 2011 (http://www.natoaktual.cz/nato-rusko-a-protiraketova-obrana-hra-pokracuje-ftq-na_analyzy.aspx?c=A110613_212758_na_analyzy_m02, 18.4. 2013).
- Syruček, Milan: 2008. Na prahu atomové války. Praha: Epoque.
- Šafařová, Tereza: 2010. Pirátství. In: Šmíd, Tomáš – Smolík, Josef a kol.: *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, s. 159-182.
- Šmíd, Tomáš: 2006. Jižní Kavkaz. In: Šmíd, Tomáš – Kuchyňková, Petra (ed.): *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, s. 103-137.
- Talbott, Strobe: 1995. Why NATO should grow. *The New York Review of Books*. 10.8. 1995 (<http://www.nybooks.com/articles/archives/1995/aug/10/why-nato-should-grow/?pagination=false>, 27.3. 2013).

- Tetčer (Thatcher), Margaret: 2002. *Iskusstvo upravljenja gosudarstvom. Strategii dla meňajušegosa mira*. Moskva: Alpina.
- Tuathail, Gearóid: 2009. *Placing blame: Making sense of Beslan*. Alexandria: Virginia Tech.
- UNOCD: 2010. *Vsemirnyj doklad o narkotikach* (http://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2010/World_Drug_Report_2010_us_web.pdf, 11.3. 2013).
- Vajc, Ričard: 2013. *Protivoraketnaja oborona: trudnosti sotrudničestva Rossii i NATO. Francuzskij institut meždunarodnych otnošenij* (1) 67, s. 1-21.
- Veselý, Zdeněk: 2004. *Přehled dějin mezinárodních vztahů III*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha.
- Visingr, Lukáš: 2010. *Proliferace zbraní hromadného ničení*. In: Smolík, Josef – Šmíd, Tomáš a kol.: *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- Zolotorev, Pavel: 2008. *Protivoraketnaja oborona: istorija i perspektivy. Rossija v globalnoj politike* (3), 15.6. 2008 (http://www.globalaffairs.ru/number/n_10948, 31.3. 2013).
- Waisová, Šárka: 2008. *Mezinárodní organizace a režimy*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Womack, Helen: 2008. *NATO joins US in condemning Russia's response in South Osetia. The Guardian*. 11.8. 2008 (<http://www.guardian.co.uk/world/2008/aug/11/georgia.russia7>, 19.3. 2013).
- Woolf, F. Amy: 2012. *Nonstrategic Nuclear Weapons. Congressional Research Service*. 19.2. 2012 (<http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/RL32572.pdf>, 22.3. 2013).
- Yale Law School: 1948. *Vandenberg resolution*, 11.6. 1948 (http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad040.asp#1, 4.2. 2013).
- Zarca, C. Jean: 1997. *NATO*. Praha: HZ Editio.

Internetové zdroje

www.armscontrol.org – asociace pro kontrolu zbraní

www.bbc.co.uk – zpravodajský server

www.bbc.co.uk/russian/ – zpravodajský server

www.ceskatelevize.cz – oficiální stránky veřejnoprávní televize

www.cbc.ca – zpravodajský server

www.flot.com – oficiální stránky ruské Námořní vojenské flotily

www.forbes.ru – zpravodajský server

www.france24.com/en/ – zpravodajský server

www.globalsecurity.org – analytický a zpravodajský server

www.golos-ameriki.ru – informační server

www.guardian.co.uk – zpravodajský server

www.kommersant.ru – zpravodajský server

www.kremlin.ru – oficiální stránky prezidenta Ruské federace

www.lenta.ru – zpravodajský server

www.mchs.gov.ru – oficiální stránky Ministerstva Ruské federace pro záležitosti občanské obrany, mimořádných situací a likvidaci následků živelných pohrom

www.mzv.cz – oficiální stránky Ministerstva zahraničních věcí České republiky

www.nato.int – oficiální stránky NATO

www.natoatual.cz – oficiální portál informačního centra o NATO

www.nato-russia-council.info – oficiální stránka Rady NATO-Rusko

www.nti.org – oficiální stránka neziskové organizace Nuclear Threat Initiative

www.osce.org – oficiální stránka Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

www.pravo.ru – analytický a zpravodajský server

www.president.gov.ua – oficiální stránky prezidenta Ukrajiny

www.regnum.ru – zpravodajský server

www.ria.ru – zpravodajský server

www.unocd.org – oficiální stránka Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu

www.vesti.ru – zpravodajský server

www.wciom.ru – celoruský výzkumný centr veřejného mínění

Resumé

After the end of the Cold War, a new international milieu formed. The antagonism between the former enemies that had lasted for the entire period of the bipolar conflict was replaced by the effort of the actors to begin to build mutual cooperative relations with their former rivals. The end of the Cold War was brought by the collapse of the Soviet Union, as a result of which several new sovereign states were created; among them, the main attention was aimed at Russia, which was to assume the great-power obligations of the USSR. Nevertheless, the end of the conflict “East Vs. West” did not necessarily mean the end of everything that had been built in the course of the conflict lasting several decades. An example of such can be the North Atlantic Treaty Organization, which we can consider as a “product” of the Cold War, but continues to exist and currently is considered the strongest regional security organization.

This work deals with the key topics of the mutual relations of the North Atlantic Treaty Organization and the Russian Federation. The work, however, also deals with the historical aspects of the cooperation, which have a significant influence on the modern relations of these two partners today. The key topics of the mutual relations of Russia and NATO selected are the fight against terrorism, the issue of nuclear weapons, the expansion of NATO and last but not least the question of the anti-missile defence system. In the analysis of the individual topics, the work deals with both the results achieved and the disagreements dominating between the two actors. This work points out the problem of both actors, which lies in the inability to find consensus in resolving specific questions. Russia and NATO often have a different point of view and lack mutual trust in their relations.